

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Příčiny útlumu québeckého separatismu

Gabriela Blahová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Příčiny útlumu québeckého separatismu

Gabriela Blahová

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph.D. za odbornou pomoc, rady a čas, který mi při psaní mé práce věnoval.

Obsah

Úvod	7
1. Odlišná společnost, nacionalismus a počátky separatismu	10
1.1 Historické kořeny nacionalismu a <i>distinct society</i>	10
1.2 Tichá revoluce, 60. léta a vznik Parti Québécois a vývoj nacionalismu do 90. let	11
1.2.1 Tichá revoluce	12
1.2.2 Parti Québécois u moci	13
1.2.3 Referendum za nezávislost a další vývoj	14
2. Útlum québeckého separatismu	14
2.1 Druhá vlna podpory separatismu	15
2.2 90. léta - současná vlna útlumu separatistů	16
3. Konec 90. let a přelom tisíciletí - pozvolná cesta k porážce separatistů	17
3.1 Volební neúspěchy Parti Québécois	18
3.2 Volební neúspěchy Blocu Québécois	19
4. Příčiny útlumu québeckého separatismu	21
4.1 NDP jako lepší alternativa	21
4.2 Zadlužení - důležitější agenda než separace	24
4.3 Rostoucí ekonomika	25
4.4 Unavenost a rezignace voličů na změny	28
4.5 Absence schopného a charismatického lídra	29
4.6 Demografické změny	31
4.7 High-tech průmysl, vzdělání	32
4.8 Další faktory - jiná sociální hnutí, větší autonomie	34
5. Rok 2014 a perspektivy separatismu	35
Závěr	38
Seznam zdrojů a použité literatury	42
Resumé	51

Úvod

Québecké separatistické hnutí je jedním z nejsilnějších nacionalistických hnutí ve vyspělých zemích západu (Meadwell 1993: 203). Počátky jeho politického formování můžeme vysledovat do 60. let 20. století. V roce 1968 byla totiž založena provinční strana Parti Québécois (dále jen PQ), v jejímž čele stanul René Lévesque, a jejíž nejdůležitější agendou bylo prosazení větší autonomie, resp. odtržení od Kanady a vyhlášení nezávislosti (Dunn, West 2011a). K pochopení toho, proč dnes québecký separatismus nepředstavuje hrozbu, je ale nejprve potřeba nahlédnout do historie a zjistit, co vedlo politické elity k vytvoření samostatného státu.

Francouzští kolonisté s sebou přinesli kulturu, právní řád, náboženství a jazyk odlišný od zbytku anglofonní Kanady. S postupem času si francouzští obyvatelé uvědomovali, že je potřeba svou odlišnost právně ochránit. Velkým specifikem bylo také to, že Québec byl na rozdíl od ostatních provincií společností agrární. Tomu odpovídaly i politické instituce. Výrazná modernizace jak politická tak společenská přichází v 60. letech. Toto období, známé jako Tichá revoluce, nastartovalo přeměnu Québecu.

V 60. letech si modernizaci bere na svá bedra Liberální strana pod vládou Jeana Lesage. Později vzniká i PQ, která začíná hájit québecký separatismus, označovaný jako „suverénní připojení“ - tedy Québec jako suverénní stát, který ale bude udržovat ekonomické vazby se zbytkem Kanady.

V 80. a 90. letech byla vyhlášena referenda za nezávislost, která dopadla ve prospěch federace. Po druhém neúspěšném referendu však přesto můžeme pozorovat nárůst québeckého separatismu, který vrcholí rokem 1998. Na přelomu století můžeme zaznamenat relativně menší pokles podpory myšlenky samostatnosti, zato velký pokles podpory PQ. Počátkem 90. let vzniká další strana hájící separaci, tentokrát ale na federální úrovni - Bloc Québécois (dále jen B. Q.). Pokles podpory těmto stranám je ale zřejmý. A otázkou nyní zůstává, proč Québečané přestávají požadovat autonomii a dávají přednost svazku s Kanadou.

Cílem práce je tedy odkrýt nejen politické faktory, které by mohly mít vliv na slábnoucí separatistické snahy, ale také faktory demografické a ekonomické. Záměrně se v práci budeme věnovat kombinaci několika faktorů, protože jsem přesvědčena, že omezit zkoumání např. pouze na ekonomické příčiny by znamenalo velké zjednodušení situace. Ekonomický růst sám nemůže být příčinou útlumu québeckého separatismu, který byl hlavním politickým tématem Québecu 40 let. Věřím, že k útlumu dochází kombinací mnoha faktorů, a proto se pokusíme nahlédnout do několika oborů.

Práce je tématicky rozčleněna do 5 kapitol. První kapitola krátce pojednává o kořenech nacionalistického hnutí a pocitu odlišnosti, odkud vlastně pramení odlišná kultura Québecu, snahy prosadit francouzský jazyk na federální úroveň, což vyvrcholilo rokem 1980, když proběhlo první referendum o nezávislosti. Rozhodně je potřeba alespoň stručně toto téma zmínit, abychom byli schopni analyzovat opačný trend v soudobé frankofonní Kanadě.

Druhá kapitola se věnuje počátkům útlumu separatistických snah a poklesu nacionalistického cítění. Rok 1982 a unilaterální patriace ústavy stejně jako neúspěch Meech Lake na „okamžik“ ochromily separatistické snahy. Po volebním úspěchu PQ vyhlásila další referendum, podíváme se tedy na výsledky. Součástí kapitoly je vznik B. Q. a vývoj separatismu v 90. letech. Neopomineme rozhodnutí Nejvyššího soudu v québecké otázce a následné přijetí zákona *Clarity Act*, po kterém můžeme jednoznačně pozorovat systematický útlum separatismu.

Třetí kapitola je zaměřena na porážku separatistických stran - PQ a B. Q. Podíváme se na výkyvy v ziscích mandátů a následně pokles popularity PQ. Výjimkou jsou poslední provinční volby, ve kterých strana získala většinu, byť těsnou¹. Nejnovější data pak ukazují, že PQ opět ztrácí na popularitě. Dále zmíníme volební neúspěchy B. Q., od konce 90. let postupně klesá počet získaných mandátů, až se strana dostala na svoje historické minimum ve federálních volbách roku 2011.

Čtvrtá kapitola se pak zaměřuje na ty faktory, které podle mého názoru přispívají k proměně myšlení a identity Québečanů. Jako první si uvedeme skutečnost, že NDP je pro řadu voličů akceptovatelnější alternativa, jsou s její vládou spokojeni. Další faktory jsou ekonomické. Nejprve zmiňuji deficit jako téma, které dostalo přednost před nezávislostí. Québec je provincií, která se „pyšní“ nejvyšším dluhem, který se strany pokoušejí snížit. Dobrá ekonomická situace, vyrovnaný rozpočet a nízké zadlužení je pro většinu voličů přednější, než nezávislost. Kdyby byl Québec samostatný, jen těžko by se mu dařilo zvyšovat svůj ekonomický status. Na druhou stranu stoupající ekonomika a HDP na hlavu má také svůj podíl na poklesu podpory separatismu. Roste životní úroveň, lidem se žije lépe, Québec láká nové investory, separatismus ustupuje do pozadí. Dalším projednávaným faktorem je absence schopných a charismatických lídrů. B. Q., ani PQ nemají pevné a rozhodné vedení, není osobnosti, která by rázně prosazovala québeckou nezávislost. Dále se zaměříme na neméně významný faktor, a sice že Québečané jsou již znaveni snahami o odtržení (vždyť ve dvou referendech prokázali, že separaci nechtějí), Nejvyšší soud rozhodl negativně

---

¹ Bakalářská práce byla dokončena před konáním dalších provinčních voleb, které jsou naplánované na počátek dubna 2014.

v otázce jednostranného vyhlášení nezávislosti a byl přijat *Clarity Act* (více o něm v dalších kapitolách). Následují demografické faktory, podíváme se na stárnutí populace jako další příčinu, protože nezávislost je atraktivnější pro mladší voliče. Nevynecháme ani rostoucí pocit jednoty, Québécošané se už tolik necítí být mimo „rodinu“. Stranou nezůstane ani analýza migrace a její vliv na proměnu identit obyvatel Québecu. Dalším faktorem, který zanalyzujeme, je transformace Québecu na centrum high-tech a vzdělání, je potřeba přilákat další studenty a investory, což by v případě nezávislosti nebylo vůbec jednoduché. Na závěr se v krátkosti podíváme na další faktory, jako existence sociálních hnutí, které odčerpávají energii separatistickým aktivistům a dále velice důležitý faktor, který rozhodně přispěl k utlumení separatistických tendencí, a sice že byl přijat zákon, který provinciím uděluje mnohem větší autonomii.

Poslední pátá kapitola se pak věnuje budoucnosti separatistů, resp. PQ, která v roce 2012 vyhrála volby a získala většinu v Národním shromáždění. Podíváme se i na nejnovější průzkumy, které naznačují, že voliči považují otázku separace za vyřešenou a ačkoliv vyhrála PQ, separatismus prosazovat nebude. Podpora separatismu je na nízké úrovni, vláda PQ je nepopulární.

V práci převažuje využití internetových zdrojů, zejména pak průzkumy veřejného mínění, volební almanachy, oficiální portály ministerstev v Québecu a statistiky. Opomenuty nezůstaly ani knižní publikace, zejména v první kapitole. Některé kapitoly vyžadují práci s nejnovějšími údaji, které v knižní podobě nejsou k dispozici, další kapitoly pak vyžadují hlubší vhled do problematiky, která v knižní podobě také není tolik rozpracovaná, jako např. ucelené tabulky ministerstva financí a statistiky.

Bakalářská práce je jednopřípadovou studií, která se zaměřuje na zkoumání jednoho konkrétního případu poklesu separatistických tendencí v Québecu.

1. Odlišná společnost, nacionalismus a počátky separatismu

Celou historii Kanady a politickou scénu provází jednoznačné odlišnosti jedné z největších provincií - Québecu. Jeho odlišnost určila francouzská přítomnost v dané oblasti. Na území Québecu se tudíž mluví francouzsky, lidé vyznávají katolické náboženství a platí zde kontinentální právo místo zvykového, které je charakteristické pro zbytek Kanady. Pojďme se tedy nyní stručně podívat na to, kde se vzala québecká identita a jak se promítala do snah o vyhlášení nezávislosti.

1.1 Historické kořeny nacionalismu a *distinct society*

K pochopení toho, proč je Québec odlišný, je potřeba sledovat jeho historický vývoj. První společnost přichází na území dnešního Québecu v rámci francouzského impéria. Francouzi tím položili základní kámen odlišnosti, který přetrval dlouho po té, co Québec přestal být francouzskou kolonií.

Byl vytvořen „kanadský“ dialekt ze směsice francouzských dialektů. Katolická církev získala privilegované postavení v rámci oficiálních institucí, díky čemuž hrála hlavní roli v celé historii francouzské Kanady. Byl ustanoven občanský zákoník, zatímco ve zbytku anglofonní Kanady bylo uplatňováno právo zvykové.

Jak kolonisté museli čelit nebezpečí jak ze strany původních obyvatel, tak ze strany anglických kolonií, upevňoval se pocit jednoty. Všichni francouzští kolonisté měli společného nepřítele - anglicky hovořící Kanadu. V roce 1759 spadli pod anglickou správu. V této době si obyvatelé Québecu začali uvědomovat, že je potřeba si zajistit svojí vlastní budoucnost v područí britského impéria. Britové ovládli administrativní i vojenské složky, začali kontrolovat obchod (McRoberts 2007: 315–316).

Původně Britové chtěli zničit jakékoliv zárodky francouzské odlišnosti. Nakonec ale zvolili jinou cestu - cestu spolupráce. Proto byl roku 1774 přijat Zákon o Québecu², který, stručně řečeno, zrovnoprávnil katolickou církev s protestantskou, francouzský jazyk s anglickým a občanský zákoník se zvykovým právem. Tak bylo zaručeno přežití francouzské Kanady (Dunn, West 2011b).

První nacionalistické hnutí se zformovalo už na počátku 19. století. V roce 1791 byl přijat Ústavní zákon, který rozdělil Kanadu na dvě části - Ontario, Québec (McRoberts

---

² Zákon o Québecu mimo jiné rozšířil území Québecu, což mělo pomoci obchodníkům s kožešinami. Došlo ke zrovnoprávnění francouzského občanského práva, které se používalo ve sporech o majetek. Zvykové právo se nadále používalo v trestním řízení. Dále byly posíleny pravomoce katolické církve, která mohla vybírat desátky. Katolíci navíc nově mohli zastávat funkce ve vládních orgánech (Dunn, West 2011).

2007: 316-317). O tuto změnu dlouhodobě usilovali především angličtí obchodníci, jež tvořili menšinu a považovali se za nositele ekonomického růstu. Proto požadovali více politického vlivu a zastoupení (Rovná 2000: 51). Nacionalisté naopak prosazovali, aby měli ve Shromáždění stejné zastoupení. Netrvalo dlouho a vytvořilo se hnutí Patriotů, kteří vojenským povstáním roku 1837 prosazovali nezávislý Québec. Rebélie byla ovšem ještě téhož roku potlačena, Britská Kanada si ovšem uvědomovala závažnost této situace a rozhodla se jí řešit (McRoberts 2007: 317). Výsledkem bylo přijetí Zákona o unii, který do jisté míry zrovnoprávnil francouzskou Kanadu. Francouzština se stala jedním z oficiálních jazyků Kanady, ministerské posty zastávali reprezentanti z obou částí Kanady³ (Rovná 2000: 52). Takové řešení situace pochopitelně nebylo po chuti anglicky mluvícímu obyvatelstvu, čehož si frankofonní Kanada byla dobře vědoma. Proto když v roce 1867 vznikla Kanada jako celistvý stát, vznikala na zásadě federalismu, který Québecu zaručuje autonomní správu v oblastech, které zaručovaly jeho kulturní přežití, např. oblast vzdělání. Jiné oblasti, z nichž nejdůležitější je ekonomika a nepřímé daně, zůstaly v pravomocích federální vlády.

Na přelomu století Québec procházel výraznými sociálními změnami. Díky industrializaci se mění sociální tvář Québecu, pracující třída si zvýšila své postavení a stoupaly její nároky. Lidé potřebovali vyšší kvalitu vzdělání a sociálních služeb, než byla do té doby schopná zajistit vláda, jíž předsedal Maurice Duplessis⁴. Všeobecná nespokojenost s jeho vládou byla předzvěstí Tiché revoluce (McRoberts 2007: 318–321).

1.2 Tichá revoluce, 60. léta a vznik Parti Québécois a vývoj nacionalismu do 90. let

Jak bylo řečeno výše, industrializace proměnila sociální rozložení Québecu. Hlavní sociální skupinu vytvořila nově vznikající „střední třída“, která se domáhala vyšších sociálních a ekonomických standardů. Nástrojem měly být státní intervence. Jejich vizi přejala strana, která vůbec poprvé požadovala nezávislost Québecu. Tato strana, *Rassemblement pour l'indépendance nationale*, byla založena již v roce 1960 (McRoberts 2007: 321–324).

---

³ Rozdělení Kanady odpovídalo existenci různých kultur a nechota obyvatel žít v souladu. „Každá Kanada“ tak získala svého guvernéra a svůj parlament (Rovná 2000: 52).

⁴ V roce 1933 se stal lídrem Québecké konzervativní strany, která se o 2 roky později přetřansformovala na *Union Nationale*. S jednou výjimkou byl schopen vyhrávat volby až do roku 1959. Duplessis se stal jedním z nejvýznamějších zastánců provinční autonomie. Na druhou stranu byl kritizován za své zaryté konzervativní postoje k sociální a ekonomické sféře, navíc ignoroval lidská práva. Jeho vláda je nazývána „temnými roky“, které byly předzvěstí Tiché revoluce (Bélanger 2003a).

V roce 1959 umírá premiér Maurice Duplessis, jeho strana Union Nationale se postupně rozpadá a volby vyhrávají Liberálové v čele s Jeanem Lesagem. Liberálové představovali protiklad ke konzervativnímu Duplessisovi, chtěli prosadit progresivní změny. V zemi nastaly ideální podmínky pro proces, který nastartoval nejen politickou proměnu Québecu (McRoberts 2007: 322).

1. 2. 1 Tichá revoluce

Tichá revoluce představuje nikoliv jednoznačně revoluci politickou, jako spíše revoluci v mentalitě. Québec měl být konečně začít vnímán jako městská a industriální společnost, ve které má stát převzít plnou odpovědnost za sociální fungování a vzdělání (McRoberts 2007: 323). Politická modernizace začala zpochybňovat vládu založenou na federálním systému, a proto se týkala zejména transformace provincie. V roce 1959 byly politické instituce a státní struktury v rozchodu se sociální realitou. Ačkoliv se totiž Québec rozvinul do městské a industriální společnosti, politické instituce připomínaly spíše stav z předchozího století (Bernier 2001: 139–141).

Během 60. let mění i podoba nacionalismu. Vznikl ryzí québecký nacionalismus, který je méně konzervativní, s hesly jako „od nynějška dál, čas pro změnu, pánem ve svém domě“ (Bernier 2001: 141–142). Jednotlivými prvky se stal odpor k anglofonní dominanci, touha po lepších sociálních a vzdělávacích službách a nedůvěra k federální vládě (McRoberts 2007: 323). Québecká vláda postupně získala kontrolu nad vzdělávacím systémem, dostala pod kontrolu i sociální služby a dostala tak podobu vyspělé vlády, která byla schopná spravovat provincii podle jejích zájmů (Bernier 2001: 142). Obchod však stále zůstal pod kontrolou anglofonní Kanady. I přes tento deficit se kanadská vláda snažila Québecu ustupovat, snažila se pro něj zajistit výjimky v nejrůznějších podobách⁵. Po té, co se ale k moci dostal premiér Pierre Trudeau, se přístup ke Québecu radikálně proměnil. Trudeau neměl nejmenší zájem na tom dělat ústupky Québecu a požadoval, aby byl věrný Kanadě jako celku. Québec měl být zkrátka „provincie jako každá jiná“. Většina québečanů přístup premiéra pochopitelně odmítala (McRoberts 2007: 323).

---

⁵ Např. vláda, jejímž předsedou byl tehdy Lester Pearson, se snažila québecký nacionalismus ukotvit v kanadském politickém řádu, byl připraven učinit Québecu dalekosáhlé ústupky. Québecu (později všem provinciím) bylo přiznáno právo na vlastní důchodový program (Rovná 2000: 270). Sám Pearson mluvil o Québecu jako o „národu uvnitř národa“ (McRoberts 2007: 323).

1. 2. 2 Parti Québécois u moci

Všechny výše zmíněné politické frustrace, ale i dosavadní úspěchy vlády vedly k posílení hnutí za nezávislost Québecu. Rostla podpora myšlenky, že kdyby byl Québec nezávislý, mohly by být přijaty ještě lepší a větší změny. Zkrátka další evoluci a modernizaci stála v cestě účast na kanadském federalismu (Bernier 2001: 146).

Nezávislost přitahovala zejména mladší obyvatelstvo, které se již považovalo za pravé Québécoisy. Navíc viděli v nezávislosti uznání své vlastní identity. Snahy o získání nezávislosti pak dominovaly politické scéně Kanady celá 70. a 80. léta.

Hlavním příznivcem québeckého nacionalismu se stala Parti Québécois (PQ), která byla založena v roce 1968, prvním předsedou strany se stal René Lévesque. Od počátku slibovala, že v případě svého zvolení neprodleně vyhlásí nezávislost Québecu (McRoberts 2007: 324). Lévesque ale používal opatrnější termín - „suverénní přidružení“ (Rovná 2000: 293). V prvních dvou volbách strana získala zanedbatelný počet mandátů. V roce 1970 získala pouhých 7 mandátů, v roce 1973 si ještě pohoršila ziskem 6 mandátů. To byl také důvod, proč se PQ rozhodla povolit svojí nekompromisní politiku „suverénního přidružení“ a slíbí vyhlásit referendum. Díky tomu byla schopná si roku 1976 výrazně posílit ziskem 71 mandátů (ElectionAlmanac 2014a).

Vítězství strany jednoznačně poprvé a jasně demonstrovalo odlišnost québecké politiky, protože v historii nebyla zvolená žádná strana, která by otevřeně podporovala odtržení od Kanady. PQ ovšem nijak rychle separatismus neprosazovala, trvalo 4 roky, než bylo vyhlášeno 1. referendum (McRoberts 2007: 325). Strana musela řešit ekonomické problémy a navíc již měla bezpečně zajištěné úřady a těšila se všeobecné podpoře (Bernier 2001: 147). Co naopak strana řešila ihned po svém zvolení, byla jazyková problematika. PQ se Zákonem č. 101 (Bill 101⁶) postarala o ochranu francouzského jazyka a kultury. Straně se podařilo vytvořit dobrou a schopnou vládu v Québecu, což ale dělala záměrně. Když totiž obyvatelé budou podporovat stranu, která je schopná zformovat dobrou vládu, budou tím pádem více podporovat separaci.

Postupně si ovšem strana začala uvědomovat, že skutečná nezávislost by mohla mít katastrofální důsledky. PQ navíc ani nebyla schopná získat širší voličskou základnu. Mezi stále voliče patřilo spíše mladší obyvatelstvo. V 70. letech navíc kvůli striktnímu dodržování

---

⁶ Oficiální dokumenty měly být psány pouze ve francouzštině, od anglofonní menšiny se požadovalo přizpůsobení a „pofrancouzštění“. Vývěsní štíty a názvy firem byly přepsány do francouzštiny. Všichni imigranti, kteří chtěli natrvalo žít v Québecu, museli chodit pouze do francouzských škol (Rovná 2000: 293).

jazykových nařízení dochází k odlivu velkých anglicky hovořících společností i obyvatel (McRoberts 2007: 325–326).

1. 2. 3 Referendum za nezávislost a další vývoj

PQ dodržela svůj slib vyhlásit referendum za nezávislost, které se uskutečnilo v roce 1980. Výsledek byl relativně těsný - proti hlasovalo 59,5 % voličů, pro 40,5 %. Volební účast byla poměrně vysoká - 84,3 % oprávněných voličů. Pouze 2 regiony v Québecu hlasovali pro nezávislost, a pouze v 15 ze 110 volebních obvodů hlasovala většina pro nezávislost (Bélanger 2003b).

Porážka dlouholetého úsilí PQ vedla k tomu, že strana odložila agendu nezávislosti jako svůj cíl, kterého chtěla dosáhnout v co nejbližší době (Coleman 1994: 1–5). Ačkoliv dokázala obhájit vítězství ve volbách v roce 1981 ziskem 80 mandátů, její popularita značně klesla (což se projevilo v dalších volbách roku 1985 ziskem 22 mandátů) (Directeur général des élections du Québec 2014). Premiér Trudeau před referendem slíbil, že pokud bude Québec hlasovat pro kanadskou jednotu, budou přijaty ústavní reformy, které by měly reagovat na nespokojenost québeckého obyvatelstva. V praxi se všichni provinční premiéři (kromě québeckého) shodli na tom, že je potřeba „patriovat“ ústavu⁷. I tak Québec odmítl tento přelomový dokument schválit, dokud v ústavě nebude doslovně zmíněno uznání québecké odlišnosti jako *distinct society* (Parliament of Canada 2014a). Nová ústava totiž Québec stavěla na stejnou úroveň s ostatními provinciemi, čímž mu byl odepřen status odlišné společnosti (McRoberts 2007: 327). Québec ztratil právo veta v případě budoucích ústavních změn. Nově ústava zahrnuje Chartu práv, která garantuje minoritám používání vlastního jazyka, což platí hlavně pro anglicky mluvící obyvatelstvo. Tím se de facto zrušil Zákon č. 101 (Dunn, West 2011c).

2. Útlum québeckého separatismu

Volby v roce 1985 určily změnu na politické scéně - vyhrávají Liberálové se ziskem 99 mandátů (PQ získala 23 mandátů) a můžeme tak zpozorovat první vlnu útlumu separatismu (Directeur général des élections du Québec 2014). O 2 roky později pak

---

⁷ Do roku 1982 bylo vyžadováno, aby jakékoliv dodatky k ústavě nejprve schválila britská vláda. Tímto Zákonem z roku 1982 přetřhala Kanada veškerá zbývající legislativní pouta k Velké Británii (Parliament of Canada 2014b). Došlo tak k definitivnímu přesunu rozhodování o dodatcích z Westminsteru do Ottawy (Rovná 2000: 290).

proběhla konference v Meech Lake⁸, která měla navrátit Québec zpět do „rodiny kanadských provincií. Byl mu přiznán status *distinct society*. Ani tak ale dohoda ratifikovaná nebyla a tak ztroskotala (Rovná 2000: 297). Neúspěch dohody představoval další předěl ve vztahu Québecu k ostatním provinciím (McRoberts 2007: 329). V roce 1990 Québec prohlásil, že pokud do 2 let neobdrží od federální vlády „uspokojivé konstituční nabídky“, vypíše další referendum (Rovná 2000: 297).

2.1 Druhá vlna podpory separatismu

Devadesátá léta se nesla ve znamení bezprecedentní podpory separatismu. Koncem roku 1989 bylo pro odtržení 44 % obyvatel, v listopadu roku 1990 už to ale bylo 64 % (McRoberts 2007: 330). V roce 1994 též došlo k obratu ve volbách, téměř desetiletá vláda Liberálů byla u konce, volby vyhrála PQ se ziskem 77 mandátů v čele s Jacquesem Parizeauem (Liberálové získaly pouhých 47 mandátů) (Directeur général des élections du Québec 2014). Nástup PQ ale umožnil vyhlásit další referendum, které proběhlo roku 1995 v duchu ekonomického a politického partnerství se zbytkem Kanady v případě odtržení (McRoberts 2007: 331). Výsledek referenda byl skutečně těsný - rozdíl tvořilo 54 288 hlasů (Noël 2010: 97). Pro se vyslovilo celkem 49, 4 % voličů, proti pak 50, 6 %. Volební účast byla relativně vysoká - 93, 5 %. Zajímavé je, jak volilo frankofonní obyvatelstvo. V průměru se totiž vyslovilo pouze kolem 63 % francouzské Kanady pro nezávislost. Frankofonní obyvatelstvo v Québecu představuje zhruba 87 % veškerého obyvatelstva (Bélanger 2003c).

Na počátku 90. let došlo k obohacení politické scény ve prospěch nacionalismu. Vznikla nová federální strana, která je neodmyslitelně spjata s québeckým separatismem a úzce spolupracuje s PQ - *Bloc Québécois* (B. Q.). Strana vznikla v roce 1991 jako reakce na neúspěch dohody v Meech Lake (Malcolmson – Myers 2009: 183-184), prvním předsedou byl zvolen Lucien Bouchard (Bloc Québécois 2014). Z malé strany se ve federálních volbách roku 1993 stala strana větší, získala 54 mandátů z celkového počtu 295 (Election Almanac 2014a). Protože B. Q. bude hrát velkou roli v dalších částí práce, je potřeba si o straně říci více. Se svým ziskem z roku 1993 se strana stala podstatnou silou na federální úrovni, což jí paradoxně zajistilo místo v Opozici jejího veličenstva. B. Q. je v mnoha ohledech považován

---

⁸ Québec požadoval 2 body, které byly nutné k ratifikaci dohody jeho vládou. Prvním bylo jasné písemné označení Québecu jako *distinct society*, druhý byl požadavek na udělení větších pravomocí provinciím na úkor federální vlády. Důležitým bodem, ze kterého by těžil zejména Québec, byla finanční kompenzace v případě, že se provincie nebudou chtít účastnit národního programu. Provincie též mohly zasahovat do procesu nominace soudců do Nejvyššího soudu a kandidátů do Senátu. Dále se měly konat pravidelné a povinné schůze všech provinčních premiérů a kanadského premiéra, což mělo posloužit jako fórum pro zlepšení vztahů mezi provinčními a federální vládou (Historica 2014).

za regionální stranu, pro které je typické, že jejich rozhořčení, které jim dokázalo zajistit vítězství ve volbách, postupně slábne a voliči si začínají uvědomovat, že z pozice opozice strana v parlamentním režimu nemůže dosáhnout velkých změn. V roce 2003 se zdálo, že strana je na velkém sestupu, ale díky skandálu ve sponzorování, který se snažil koupit si loajalitu Québecu, se opět dostala na výsluní. Největší propad jsme pak mohli vidět v posledních volbách v roce 2011, kdy získala 4 mandáty - historické minimum (Malcolmson – Myers 2009: 184). Úkolem této práce je zanalyzovat, proč strana tak výrazně neuspěla, a na to se zaměříme v dalších kapitolách.

2.2 90. léta - současná vlna útlumu separatistů

Na rok 1997 byla plánovaná revize ústavy po patnáctileté platnosti, která byla podle zákona povinná. Separatisté v tom viděli další příležitost, jak posílit své postavení a možná ústavně zakotvit svou odlišnost. Nový québecký premiér Lucien Bouchard (PQ) se však rozhodl řešit jiné otázky. Především se musel začít redukovat státní dluh, který v roce 1997 přesahoval 50 % HDP (ENAP 2013). Bylo potřeba voliče přesvědčit, že pokud by stále trvali na separaci, jednostranné vyhlášení nezávislosti by bylo finančně ohromně nákladné.

V úvahu nepřipadala ani nezávislost na základě jakési dohody se zbytkem Kanady. Samotná organizace jednání o secesi by byla velice náročná, nebyla vyřešena otázka práv menšin a jen velice obtížně by se řešila formulace a přijetí nového dodatku o nezávislém Québecu k ústavě (McRoberts 2007: 332). Federální vláda navíc využila této situace a požádala Nejvyšší soud, aby přezkoumal otázku jednostranného vyhlášení nezávislosti v rámci federace. Kanada se tak stala jedinou federací na světě (bráno ze soudobého hlediska), která dala ústavně přezkoumat možnost odtržení jedné či více svých provincií (Leslie 1999: 135).

Nejvyšší soud rozhodl, že jednostranné vyhlášení nezávislosti je nezákonné, resp. vyžadovalo by přijetí několika dodatků k ústavě. Problém odtržení Québecu se tedy velmi rychle mění v debatu o ústavních změnách. A vyvstala otázka, zda je jedna provincie oprávněna přijímat dodatky k ústavě, či nikoliv. Vzhledem k tomu, že všechny dodatky (s výjimkou jednoho) musí schválit federální vláda, byla tímto možnost unilaterálního odtržení vyloučena (Choudhry, Gaudreault-DesBiens 2007: 188).

Přesto ale bylo potřeba nějakým způsobem ošetřit právo frankofonního obyvatelstva na to, aby si sami zvolili, zda chtějí či nechtějí být nadále součástí federace. Proto vláda přichází se zákonem - *Clarity Act* - který upravuje podmínky, za kterých mohou ostatní provincie zahájit jednání o secesi Québecu. Hlavní podmínkou bylo získání „jasné většiny

hlasů na jasně položenou otázku“ (*clear majority on a clear question*) (Youtube 2012). O tom, co je jasná většina a jasná otázka rozhodne federální parlament (Government of Canada. Justice Laws Website 2014a). Takové znění nového zákona bylo pochopitelně v myslích Québečanů chápáno jako nespravedlivé a obecně se očekávala další vlna nárůstu separatistického citění. Ve skutečnosti však došlo k opačné reakci.

Na konci 90. let můžeme pozorovat pozvolný útlum separatistického citění. S příchodem nového tisíciletí byl pak separatismus vytlačen naléhavějšími otázkami. Na politické scéně se začala prosazovat palčivější témata, která byla potřeba řešit - především ekonomická situace. V roce 2001 navíc rezignoval Lucien Bouchard a jeho nástupce už nebyl schopen získat takovou popularitu jako jeho předchůdce (McRoberts 2007: 334). Québecká populace navíc stárne a myšlenka nezávislosti přitahuje spíše mladší voliče. Obecně k tomu všemu můžeme pozorovat únavu Québečanů, kteří za sebou mají 2 neúspěšná referenda, kolaps Meech Lake, rozhodnutí Nejvyššího soudu a *Clarity Act*. B. Q. postupně ztrácí své voliče a separatisty střídají Liberálové.

3. Konec 90. let a přelom tisíciletí - pozvolná cesta k porážce separatistů

Nejprve se podíváme na to, jak dopadly volby v Québecu v roce 1998. Ačkoliv byli separatisté poraženi v referendu z roku 1995, PQ byla schopná udržet si své voliče. Strana porazila Liberály co do počtu získaných mandátů - PQ získala 76 mandátů, Liberálové 48 - ovšem co se počtu hlasů týče, PQ získala jen 42,87 % hlasů, zatímco Liberálové získali 43,55 %. V porovnání s minulými volbami v roce 1994 si PQ pohoršila jen o pouhý mandát (Directeur général des élections du Québec 2014). Zde je možné pozorovat, jak moudře se zachovali voliči. Na jednu stranu si zvolili představitele, kterému věřili, že dokáže chránit zájmy Québecu. Na straně druhé ale PQ nedosáhla na drtivé vítězství a nemohla si tak dovolit ihned vyhlásit třetí referendum (jak ve svém předvolebním programu slibovala). Jinými slovy, Québečané si zvolili stranu, která jim měla schopně vládnout, avšak neměla prosazovat secesi (Bernier 2001: 151–152).

Federální volby v roce 1997 byly pro B. Q. relativně úspěšné - strana získala 44 mandátů (téměř 11 % hlasů), Liberálové získali 155 mandátů (38,5 % hlasů) (Heard 2014). Ačkoliv se dá zisk 44 mandátů B. Q. považovat za úspěch, obecně můžeme říci, že voliči hlasovali pro B. Q. proto, že byli nespokojeni s vládou Liberálů pod vedením Jeana Chrétiena (Bernier 2001: 153). Až na pár výjimek tak B. Q. postupně upadá, největší propad můžeme

pozorovat ve volbách roku 2011 - B. Q. získal své historické minimum - pouhé 4 mandáty. Podobný osud potkal i PQ, jejíž zisky rovněž postupně klesají. Výjimkou jsou poslední provinční volby z roku 2012, ve kterých naopak PQ získala nejvíce mandátů - 54 (Directeur général des élections du Québec 2014). Pojdme se nyní v krátkosti podívat na volební neúspěchy obou stran.

3.1 Volební neúspěchy Parti Québécois

Jak již bylo zmíněno dříve, ještě v roce 1998 získala PQ v provinčních volbách 76 mandátů (Liberálové jen 48). Zisk stačil na sestavení většinové vlády, nicméně to nebyla taková převaha, ve kterou strana doufala (dokonce strana získala méně % hlasů). I přes charismatického vůdce - Lucien Bouchard - strana získala téměř stejný počet mandátů jako v roce 1994 (Bernier 2001: 151).

V roce 2000 federální vláda přijala výše zmíněný *Clarity Act*, což bylo v Québecu chápáno jako porážka. Na základě toho rezignuje šéf PQ Lucien Bouchard, čímž vzniklo v Québecu politické vakuum. Na jeho místo nastoupil zdaleka ne tak oblíbený Bernard Landry, což se odrazilo na volebních výsledcích ve volbách roku 2003 (více o absenci schopných a charismatických vůdců kapitole 4. 5 jako jeden z důvodů, proč strana ztrácí mandáty) (McRoberts 2007: 334). V porovnání s minulými volbami si PQ a Liberálové v roce 2003 prohodili své pozice. PQ získala 45 mandátů (33,24 % hlasů), zatímco Liberálové pod vedením Jeana Charesta dosáhli na 76 mandátů (necelých 46 % hlasů) (Directeur général des élections du Québec 2014). Své vítězství si udrželi až do voleb v roce 2012. Popularitu straně zajistilo její odhodlání nastolit v Québecu novou éru politiky. Charest plánoval zvýšit ekonomickou roli Québecu, posílit roli soukromých podnikatelů, zlepšit zdravotní péči a vzdělání, reformovat daňový systém a prosazovat decentralizaci. Velkým přínosem mělo být zmrazení státních výdajů na vše, kromě zdravotnictví a vzdělání.

Ačkoliv díky tomuto programu byli Liberálové schopni obhájit své vítězství ve volbách roku 2007, zdaleka už neměli takovou převahu (McRoberts 2007: 335). Získali 48 mandátů, zatímco PQ dosáhla na 36 mandátů (Directeur général des élections du Québec 2014). Liberálům se ale podařilo urovnat vztahy s federální vládou, když se vedení strany ujal Paul Martin. V roce 2004 podepsal dohodu ohledně zdravotnictví, ve které se otevřeně hovořilo o asymetrické federaci. Velkou otevřenost vůči potřebám Québecu pak projeвили i Konzervativci. Ti také získali velkou část hlasů voličů v Québecu, díky čemuž se jim podařilo zvítězit roku 2006 ve federálních volbách.

Za další pokles oblíbenosti PQ je odpovědný nový předseda strany André Boisclair (viz kapitola 4. 5), který byl silně neoblíbený nejen mezi voliči, ale i uvnitř strany (McRoberts 2007: 336). To se opět odrazilo na ziscích strany ve volbách v roce 2007. PQ získala 36 mandátů a její popularita i nadále klesala. Stranu volilo 28,35 % voličů. Liberálové získali 48 mandátů (a 33,08 % hlasů), což nebylo tak drtivé vítězství. Nezanedbatelný zisk totiž měla strana *Action démocratique du Québec*, která dosáhla na 41 křesel (Directeur général des élections du Québec 2014). Její předseda Mario Dumont využil jednak rozhořčení obyvatel z Jeana Charesta jakožto premiéra a jednak byl schopen oživit otázku nacionalismu v agresivnější podobě, než zastávali Liberálové. Strana si však své postavení udržela pouhý rok (McRoberts 2007: 336).

Ve volbách roku 2008 už získala pouhých 7 mandátů, PQ si polepšila na 51 mandátů (stoupla i její popularita - 35 % hlasů) a Liberálové získali 66 mandátů.

V posledních volbách roku 2012 byl výsledek relativně vyrovnaný. Vyhrála PQ se ziskem 54 mandátů, Liberálové získali 50 křesel. Obě strany se těšily přibližně stejné podpoře voličů - kolem 35 % (Directeur général des élections du Québec 2014).

3.2 Volební neúspěchy Blocu Québécois

Bloc Québécois vzniká v roce 1991 jako federální strana, která se otevřeně hlásí k tomu, že bude hájit zájmy pouze jedné provincie. První a největší volební úspěch přišel ve federálních volbách roku 1993, kdy se straně podařilo získat 54 mandátů. Vzhledem k tomu, že strana získává hlasy pouze z jedné provincie, můžeme její zisk považovat za velké vítězství (Bélangier, Nadeau 2011: 127). Po neúspěšném referendu z roku 1995 podpora Blocu mírně klesla, nicméně i tak strana ve volbách v roce 1997 získala 44 mandátů (Heard 2014). Studie agentury *Canada Elections* ze stejného roku dokonce ukázala, že B. Q. je Québečany stále vnímán jako jediná strana, která nejlépe dokáže hájit zájmy Québecu (Queen's University Library 2014). S jedinou výjimkou ale můžeme od přelomu tisíciletí až do současnosti pozorovat postupný pokles podpory této straně.

Touto výjimkou byly volby v roce 2004. B. Q. získal 54 mandátů (stejný počet křesel jako v prvních volbách roku 1993) a jeho podpora vzrostla ze 40 % na téměř 49 % (Heard 2014). Za tímto velkým úspěchem ovšem nestojí nová vlna podpory separatismu. Důvodem, proč Blocu takto vzrostla podpora, je finanční skandál⁹, za který byli odpovědní Liberálové.

---

⁹ Tento skandál se výrazně podepsal na popularitě Liberálů v Québecu. Zneužívání systému Liberály se táhne již od roku 1995, kdy měl být zřízen fond v Québecu pro podporu federalismu a tím pádem zmaření referenda o nezávislosti. Fond měl původně pomáhat financovat kulturní a sociální události v Québecu. Vláda Liberálů však

Protože se skandál týkal Québecu, brali si ho obyvatelé velice osobně. Výsledek voleb tedy neodrážel oživení otázky nacionalismu, ale jen znechucení z vlády Liberálů. Bloc v tu dobu představoval jedinou alternativu na politické scéně (pokud tedy volič chtěl jít vůbec k volbám). Leader Blocu Duceppe slíbil, že si vítězství nebude vykládat jako souhlas k vypsání dalšího referenda, a proto se ani federalisté vítězství separatistů nijak neobávali (Dubuc 2004). Ve volbách roku 2006 už můžeme pozorovat opět mírný pokles popularity - z téměř 49 % hlasů v roce 2004 na 42 % hlasů v roce 2006 (Heard 2014).

Z postupného útlumu podpory Blocu je možné usuzovat, že otázka separatismu ustupuje do pozadí. V roce 2008 bývalý ministr za PQ Brassard dokonce označil Bloc za „klon NDP“ vzhledem k tomu, že Bloc otázku separatismu odsunul do pozadí (Péloquin 2008). Strana NDP byla také v roce 2011 „odpovědná“ za historickou prohru Blocu. Zisk NDP představoval 103 mandátů (Konzervativci získali 166), zatímco B. Q. se dostal na své historické minimum - 4 křesla (Heard 2014). Protože ve volbách absentovaly nacionalistické debaty, rozhodli se voliči podpořit „skutečnou“ sociálně-demokratickou stranu, nežli její „klon“. Bloc šel navíc do voleb s tím, že je potřeba zabránit tomu, aby Konzervativci vytvořili většinovou vládu. Bohužel byl v tomto ohledu limitován svými volebními zisky, zatímco NDP aspirovala na stranu, která by byla schopná zabránit většinové konzervativní vládě. V tuto dobu tak došlo ke kombinaci několika faktorů, které znemožnily B. Q. dosáhnout více zisků - podpora secese byla velmi nízká (stabilně se držela kolem 20 %) a chyběla zásadní otázka, kterou by Québečané museli naléhavě řešit.

K porážce B. Q. přispěla i kampaň, kterou řada kritiků hodnotí jako nejslabší v historii strany. Kampaň provázel slogan „*Parlons Qc*“ („Mluvme o Québecu“), čemuž se ostatní lídři vysmívali, protože podle nich B. Q. nemůže v Ottawě dělat nic jiného než „mluvit, mluvit, mluvit“. Znamí specialisté, kteří se otevřeně hlásili k nacionalistům, kritizovali opakování dvacet let starého hesla, že jedině B. Q. je schopný hájit zájmy Québecu. Bloc tak přišel o svou přitažlivost a důvěru. Zůstává tedy otázka, zda NDP v očích Québečanů obstojí a zda definitivně nahradí Bloc, čímž by se otázka separace uzavřela jednou pro vždy (Bélanger, Nadeau 2011: 111–137).

NDP ale není jedinou příčinou, proč B. Q. tak fatálně neuspěl. Důvodů bylo více, některé jsou dlouhodobého rázu, jiné jsou přechodné. Podrobně se na ně zaměříme v následující kapitole.

---

tyto prostředky využívala k vytváření zakázek pro soukromé firmy, dokonce pořídila VIP vládní tryskáče v hodnotě 100 milionů dolarů. Celková výše zneužitých prostředků se tedy pohybovala v řádech stovek milionů dolarů (CBC News 2004).

4. Příčiny útlumu québeckého separatismu

V této kapitole se zaměříme na několik nejdůležitějších faktorů, které hrají roli v úpadku podpory secese Québecu. Zmíníme ekonomickou situaci Québecu (otázka vysokého státního dluhu vytlačuje otázku nezávislosti), demografické změny (populace stárne, separace je přitažlivější pro mladší voliče, příchod migrantů a nízký nárůst obyvatelstva), unavenost voličů z ústavních debat a věčných slibů, absenci charismatického, oblíbeného a schopného vůdce a podrobněji se podíváme na to, jak je možné, že NDP získala v Québecu v roce 2011 takovou podporu.

4.1 NDP jako lepší alternativa

NDP je jedinou kanadskou stranou sociálně-demokratického charakteru. Poté, co v roce 1961 prošla transformací, a díky zacílení na dělnickou třídu, začala strana dosahovat volebních úspěchů (byť z počátku skromných) (Malcolmson, Myers 2009: 183). Během 80. let se jí podařilo na federální úrovni získat přes 30 křesel, v roce 1988 získala dokonce 43 mandátů (Heard 2014).

K vyšším volebním ziskům přispěla i vnitřní reorganizace strany v roce 2009, kterou prosadil šéf pro administrativu Brad Lavigne. Strana si tak poprvé vytvořila vlastní federální strukturu¹⁰ a její preference se začaly zvyšovat v celé Kanadě. Zisky byly patrné i v samotném Québecu (Wells 2011: 42–47). V roce 2004 zde zisk představoval 4,6 % hlasů, v roce 2008 už to ale bylo 12 % a v roce 2011 dokonce necelých 43 % (Heard 2014).

Jak jsme se dozvěděli v předchozí kapitole, hlavní otázkou federálních voleb roku 2011 bylo, jaká strana by byla schopná zabránit většinové konzervativní vládě. Z historických výsledků B. Q. bylo voličům jasné, že strana na to zkrátka nemá potenciál. Proto se rozhodli volit stranu, která aspirovala na vítězství. K tomuto kroku přistoupili nejen federalisté, ale i separatisté. Podporu straně ale vyjádřili i dřívější voliči Konzervativců a Liberálů. Je proto logické, že takto byla NDP schopná „přetáhnout“ voliče B. Q.

I samotný B. Q. si poškodil svojí reputaci tím, že se postavil proti zákonu C-268, který navrhoval trest odnětí svobody minimálně na pět let za obchodování s dětmi¹¹. Později začal

---

¹⁰ Do té doby se o přípravu volebních kampaní, výběr kandidátů, výběr dobrovolníků staral finančně podporovaný tým. Taková strategie straně prospívala v době, kdy se federální volby konaly každé 4 roky a provinční volby přišly náhodou. V době, kdy panuje neustále napětí ohledně federálních voleb, a de facto neustálá předvolební kampaň v provinciích, si strana nemohla být jista loajalitou sponzorovaného týmu. Navíc tento způsob představoval velké energetické vypětí.

¹¹ Svůj postoj strana zdůvodnila tím, že soudci mají být těmi, kdo rozhodnou o výši trestu.

s negativní kampaní jak proti Konzervativcům, tak proti Liberálům. Obviňoval je, že ani jedna se nehodlá zabývat problémy spojenými s Québecem (Bélanger, Nadeau 2011: 111–114).

V roce 2009 se v Québecu konaly doplňující volby. Již tehdy bylo patrné, že sílu NDP není radno podceňovat a že její popularita rostla. Ačkoliv v obvodu Hochelaga zvítězila kandidátka za B. Q., na druhém místě skončil kandidát za NDP a to s podporou necelých 20 % hlasů. V dalším obvodu dokonce B. Q. o svůj mandát přišel, získal ho kandidát za Konzervativce s náskokem 5 % (Elections Canada 2011). Všechno to byly příznaky toho, že B. Q. oslabuje, nicméně Duceppe se je rozhodl ignorovat.

Rok 2010 představoval pro separatisty několik symbolických výročí¹². B. Q. se proto rozhodl oživit otázku ústavní revize. Apeloval na voliče, že kanadská federace nikdy nemůže být reformována ke spokojenosti Québecu. Duceppe prohlásil, že jde „[t]ěžko sklízet ovoce ze stromu, který je prohnílý“ (Grandpré 2010a). Ještě více kontroverzní prohlášení učinil v březnu roku 2010, když řekl, že „[h]lavním cílem strany je vzdorovat kanadskému režimu do doby, než bude Québec osvobozen“ (Grandpré 2010b), což si mnoho politiků asociovalo se slovníkem druhé světové války.

Duceppe také procestoval několik měst v Kanadě, později také Spojené státy a Evropu, aby Québečanům objasnil, proč je otázka nezávislého Québecu relevantní dodnes. Cílem též bylo posílit spojení mezi B. Q. a ostatními separatistickými hnutími, např. Skotskou národní stranou (Bélanger, Nadeau 2011: 116). Média Duceppeho cesty zesměšňovala, v Québecu je téměř ani nezanamenaly. Podpora separace se stále pohybovala kolem 20 %. (Ekos Politics 2014a).

Samotná kampaň vystavěná na čtyřech hlavních tématech straně též voliče nepřesvědčila. Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, hlavním heslem bylo „*Parlons Qc*“ („Mluvme o Qc“). Heslo ale působilo spíše negativně, protože vyjadřovalo, že B. Q. odmítal mluvit o jiných záležitostech a hodlal řešit jen Québec (Bélanger, Nadeau 2011: 118). Prvním tématem, na které se strana zaměřila, byl québecký národ. Bloc říká, že všichni Québečané bez výjimky tvoří národ a jako takový musí být respektován federální vládou, když zaujímá svá stanoviska. Stejně tak jazyk je národní a musí být používán ve všech institucích a společnostech - včetně těch federálních. Cílem B. Q. bylo též přijmout taková opatření, která by znemožnila aplikaci Zákona o Multikulturalismu v Québecu¹³ (PDAC 2014).

---

¹² Třicet let od prvního referenda, 15 let od druhého a 20 let od neúspěchu v Meech Lake.

¹³ Zákon byl přijat roku 1988 za vlády Briana Mulroneého a říká, že multikulturalismus je základní dědictví a charakteristika Kanady a musí být respektován (Government of Canada. Justice Laws Website 2014b).

Druhým bodem byla ekonomika. B. Q. trval na modernizaci svého průmyslu, rozvíjení lesnictví, rozvoji farmaceutického sektoru a snížení závislosti na fosilních palivech. Federální vláda by měla přijímat taková opatření, která by byla v souladu s výše uvedeným výčtem a neměla by přijímat rozhodnutí, která by ignorovala životní prostředí Québecu.

Třetí bod se věnoval spravedlnosti, blahobytu a multilateralitě. B. Q. chtěl stáhnout vojsko z Afganistánu a propagoval multilaterální jednání v rámci mezinárodních organizací.

Poslední bod kladl důraz na zájmy Québecu, demokracii a transparentnost. B. Q. chtěl být hlídacím psem demokracie a transparentnosti, chtěl vylepšit Zákon o přístupu k informacím (PDAC 2014).

B. Q. se tímto vymezil jak proti Konzervativcům, tak proti Liberálům. Říkal, že obě strany odmítali řešit otázky týkající se Québecu. Velkým úskalím kampaně ale bylo, že prakticky nepřinášela nic nového a soustředila se na stejné otázky, které byly pro B. Q. zásadní, když v roce 1991 vznikl (Bélanger, Nadeau 2011: 122). Průběh a obsah celé kampaně se proto výrazným způsobem odrazil na náladě voličů. Na základě průzkumu od agentury Ekos můžeme vyzorovat, že poslední týden v březnu by B. Q. volilo 39,7 % voličů. Poslední týden před volbami (od 25. dubna) můžeme pozorovat výrazný pokles. Bloc by volilo v průměru 25,6 % voličů. Na druhou stranu markantně vzrostla podpora NDP. V březnu by stranu volilo 12,8 % voličů, těsně před volbami to ale bylo v průměru 38,2 % voličů. Rozdíl tedy velmi citelný (Ekos Politics 2014b).

NDP navíc zaujala vřelejší postoj k otázce revize ústavy než Konzervativci a Liberálové. Prosadila by užívání francouzského jazyka ve federálních institucích v Québecu. I to je jeden důvod, proč se velká část dřívějších voličů B. Q. přiklonila k volbě NDP. Bloc byl nečekaným nárůstem podpory NDP zaskočen a volby pojal jako boj mezi federalisty a separatisty. Zdůraznil, že B. Q. je jedinou stranou, která hájí zájmy Québecu (což ovšem voliči slychávali od roku 1991) (Bélanger, Nadeau 2011: 125).

Bylo by ovšem mylné předpokládat, že s podporou NDP klesá podpora separace. Zajímavé naopak je, že podpora separace zůstává na víceméně stejné úrovni. Podle průzkumu agentury Ekos byla podpora plné suverenity v roce 1998 kolem 19 %¹⁴, v roce 2004 to bylo 20 %, roku 2006 19 %, v roce 2008 23 % a v roce 2011 kolem 25 % (Ekos Politics 2014a). Podpora Blocu naopak soustavně klesá. Roku 2004 vyjádřilo podporu 49 % voličů, roku 2006 to bylo 42 %, v roce 2008 38 % a v roce 2011 podpora dosáhla historického minima 23,4 % hlasů (Heard 2014).

---

¹⁴ Údaje platí pouze pro Québec a pro podporu úplné nezávislosti. Jiné údaje platí pro podporu decentralizované federace, suverénní přidružení nebo zachování *statutu quo*.

Za neúspěchem B. Q. stojí jiné faktory. Zejména dynamika volební kampaně¹⁵, image leadera a otázky, které Bloc (ne)řešil. Otevřenost Québécovců vůči NDP také pramení z výhrad vůči dvěma tradičním federálním stranám¹⁶. Proto se také B. Q. jevil dlouhou dobu jako nejlepší taktická volba. Québécovcé vůči NDP žádné velké nevole nepociťovali a navíc se jim leader NDP Jack Layton jevil jako velice sympatický (Bélanger, Nadeau 2011: 128-132).

4.2 Zadlužení - důležitější agenda než separace

Québec je nejvíce zadluženou provincií v Kanadě. V roce 2013 jeho dluh 54,6 % HDP (Finances et Économie Québec 2012a). V roce 1994 vydal 8 % HDP na vzdělání. Pro porovnání, všechny země OECD dohromady vydaly na vzdělání 5,9 % HDP. Tak velké výdaje logicky nemohou být udržovány po delší dobu bez dopadu na veřejné zadlužení (Éducation, Loisir et Sport Québec 2014).

V letech 1997 - 1998 oznámilo ministerstvo financí plán soukromých a veřejných investic ve výši 5 miliard dolarů. Dalších 350 milionů bylo investováno do vzdělávání. Současně byla navrhována reforma, která by přinesla velké zjednodušení daňového systému. Došlo by ke snížení daně z příjmů, které se mělo promítnout zvýšením příjmů domácností. Vláda předpokládala snížit státní deficit do roku 2000 (Finances et Économie Québec 2012b). Díky dalšímu investování státní dluh stoupl na 59,2 % HDP. Po roce 1998 až do roku 2009 (mimo jiné díky reformě) dluh systematicky klesal (Finances et Économie Québec 2012a). Jelikož je velice těžké snižovat státní výdaje na vzdělání nebo zdravotnictví, omezila se vláda na snížení výdajů v oblasti svých zahraničních úřadů. Tato síť kanceláří v zahraničí je mimo jiné symbolem québecké vyjimečnosti. Počet úřadů snížila z 22 na pouhých 6 (Bernier 2001: 155).

Nyní se zaměříme na modernější údaje. Jak bylo řečeno výše, od roku 2009 dluh začal opět narůstat. Ještě v roce 2008 se pohyboval ve výši 50,1 % HDP, což bylo úctihodné snížení oproti roku 1998 (Finances et Économie Québec 2012a). V letech 2009 - 2012 vláda přistoupila na zvyšování státních výdajů především do vzdělávání a do sociálních služeb. Za vzdělávání roku 2009 vláda vydala 14,3 milionů dolarů. V roce 2012 to už bylo 15,6 milionů dolarů. Výdaje za sociální služby roku 2009 činily 25,6 milionů dolarů. Roku 2012 výdaje narostly na 29,1 milionů dolarů. Celkově tak veškeré výdaje během let

---

¹⁵ Bloc nebyl schopen ve své kampani zdůraznit zásadní důvody, proč právě oni jsou tou správnou volbou. Strana nedokázala projít zásadní obnovou a tím podnítila potřebu voličů volit změnu. Fakt, že pouhých 23 % voličů dalo straně svůj hlas ukazuje, jak nepřesvědčivě zněla předvolební kampaň.

¹⁶ Nevole vůči Liberálům pramení z jejich unilaterální patriace ústavy a skandálu ve financování, výhrady ke Konzervativcům sahají až k dohodě z Meech Lake. Konzervativci jsou navíc lhostejní vůči zájmům Québecu.

2009 - 2012 narostly o 7 milionů dolarů (nutno podotknout, že vládě se podařilo i některé výdaje snižovat - např. v oblasti mezinárodních vztahů nebo v oblasti udržitelného rozvoje). V roce 2009 už proto dluh narostl na 53,6 % HDP, v roce 2012 na 55 % HDP (Finances et Économie Québec 2012a).

Když tyto údaje vezeme a porovnáme je s křivkou podpory separatismu, zjistíme, že problém s dluhem kopíruje pokles podpory separace. U voličů na prvním místě stojí potřeba dluh stále snižovat. V roce 1998 můžeme pozorovat, že podpora separatismu výrazně klesla z necelých 20 % na 11 % (do této situace se také výrazně promítlo rozhodnutí Nejvyššího soudu v otázce jednostranného vyhlášení nezávislosti). Po roce 2000 podpora separatismu opět narůstá. Zajímavé je, že i když od roku 2009 dluh opět narůstá, narůstá i podpora separatismu. V roce 2009 se podpora pohybuje kolem 23 %, roku 2012 je to 26,3 % (Ekos Politics 2014a). Za tímto jevem stojí další faktory, které budou popsány v dalších kapitolách.

Nejnovější údaje za rok 2013 ukazují, že deficit vlády se pohyboval na částce 2,5 miliardy dolarů. Když skončila vláda Liberálů roku 2012, zanechali deficit ve výši 1,6 miliardy dolarů. Québecký ministr financí Nicolas Marceau však vládu PQ obhájí a vysoký deficit přisuzuje faktorům, které jsou mimo kontrolu vlády. Tvrdí, že výdaje jsou pod kontrolou, avšak příjmy jsou nižší, než se očekávalo (CBC News 2013). Vláda PQ v čele s Pauline Marois oznámila, že hodlá deficit snížit do roku 2015 na částku 1,7 miliard dolarů (National Post 2014). Za minulý rok činil dluh Québecu 54,6 % HDP, do roku 2017 ho vláda plánuje snížit na 52,1 % HDP a do roku 2026 dokonce na 45 % HDP (Finances et Économie Québec 2012a). Jak ale ukazují čísla, zdá se, že pro Québečany jsou důležitější témata než řešení dluhu. Důkazem toho je vítězství PQ roku 2012 se ziskem 54 mandátů (Liberálové získali jen 50 křesel) (ElectionAlmanac 2014a), a podpora separatismu vzrostla na 26,3 % (Ekos Politics 2014a).

4.3 Rostoucí ekonomika

Logicky se nabízí vysvětlení, že když bude stoupat úroveň ekonomiky, čímž by vláda splnila své sliby, vyřeší se tím jedna překážka a vliv separatistů opět naroste. Jak naznačují data, opak je pravdou. Posilující ekonomika oslabuje separatismus a láká nové investory. Voliči si uvědomují, že nezávislý Québec by jen stěží byl schopen přilákat nové investory.

Konec 90. let a počátek nového tisíciletí se proto nesly v duchu posilování ekonomické identity Québecu. Jak ukazují údaje, během let 2002 - 2012 vykázal Québec City růst svého HDP z 26,3 miliard dolarů na 32,5 milionů dolarů, což představuje nárůst o 23,8 % během těchto deseti let. Pro porovnění, Ottawa (Ontario) vykázala růst 23,9 % (jen o desetinu

větší), Torrontu (Ontario) narostlo HDP pouze o 19,1 %, Montréalu (Québec) pouze o 14,3 %. Québec City byl navíc jeden z mála regionů, kterému se podařil v roce 2009 nárůst HDP o 1,1 % i přes postižení ekonomickou krizí (Québec International 2014a).

Nejnovější údaje pak ukazují pozvolný růst HDP. Na rok 2009 připadl provincii nárůst HDP o 0,3 %, na rok 2014 a 2015 vláda plánuje nárůst HDP o 0,1 % (Finances et Économie Québec 2012c). Québec se výši svého HDP drží na druhém místě. V roce 2012 byla výše HDP necelých 358 miliard dolarů, Ontario mělo HDP ve výši 674,5 miliard (Statistics Canada 2013a). HDP Québecu tak představuje téměř 20 % ekonomiky celé Kanady (Québec Portal 2014b).

Pokud se podíváme na zhodnocení HDP na hlavu, stojí si Québec více než dobře. V roce 2003 bylo HDP na hlavu 34 673 dolarů, v roce 2012 vzrostlo na 44 267 dolarů (BDSO 2014a). Podle údajů Světové banky tak HDP na hlavu Québecu předčí např. Německo (42 000 dolarů), Island nebo Belgie. Pozoruhodné je porovnání např. s Japonskem, které má HDP na hlavu 46 720 dolarů (The World Bank 2014). Když k tomu navíc přidáme porování počtu obyvatel, vykazuje Québec velice vysoké HDP na hlavu. V roce 2010 počet obyvatel Québecu dosáhl hranice 8 milionů (BDSO 2014b), Japonsko mělo ve stejný rok 128 milionů obyvatel (National Institute of Population and Social Security Research 2012). Rozdíl HDP na hlavu však necelých 2 500 dolarů.

Pro posílení své ekonomiky se také Québec musel přeorientovat na jiné zahraniční trhy. Blízké obchodní vztahy s francouzsky hovořícími zeměmi byly nahrazeny obchodními vztahy s USA a Asií (Bernier 2001: 154). V roce 2012 představala hodnota vyváženého zboží do USA téměř 43,5 miliardy dolarů. Do Číny Québec dovážel v hodnotě 2,6 miliard dolarů. Do Francie už to bylo jen 1,3 miliard, do Alžírsko 24 milionů a do Guyany jen 3,7 milionů dolarů (BDSO 2014c). Na asijské trhy Québec zamířil proto, aby se snížila ekonomická závislost na amerických trzích. Nicméně Québec se nejvíce spoléhá na obchod se Spojenými státy než na meziprovinční obchod (Bernier 2001: 154).

Pojďme se podívat na další ukazatele ekonomického vzestupu. Québecké vládě (PQ) se podařilo zvýšit počet pracovních míst. V roce 2012, kdy byla PQ zvolena, bylo vytvořeno téměř 31 000 nových míst. Za rok 2013 vzniklo dalších 17 000 pracovních míst. Změnu k lepšímu můžeme pozorovat i v úrovni nezaměstnanosti. V roce 2009, v době kdy propukla ekonomická krize, se nezaměstnanost pohybovala ve výši 8,5 %. Roku 2012 klesla na 7,8 % a po vytvoření dalších míst klesla na 7,6 %. V současné době (2014) je nezaměstnanost 7,4 %. Výhledově do roku 2015 je odhadováno další snížení na 7,2 % (Finances et Économie Québec 2012c).

Jak bylo naznačeno v úvodu kapitoly, vzestup ekonomiky podpoří investice. První výzamnou oblastí, do které se hojně investovalo, byl stavební průmysl. Během let 2002 - 2012 se HDP v tomto sektoru navýšil o 52,7 %. Díky novým projektům přibyl necelý milion čtverečních kilometrů plochy pro různé úřady, zmodernizovaly se výrobní továrny a došlo k vybudování více než 60 000 bytových jednotek¹⁷. Ekonomický rozvoj Québec City dále navýšil rozvojový kapitál. Během let 2002 - 2012 bylo v této oblasti investováno 620,3 milionů dolarů (v celé provincii pak bylo investováno 11,4 % z celkového rozvojového kapitálu) (Québec International 2014a). Na rok 2014 jsou pak veřejné a soukromé výdaje v Québecu odhadované na 68,5 milionů dolarů (Statistics Canada 2014).

Jen za rok 2011 bylo v Québec City zrealizováno téměř 100 velkých projektů. Výdaje, ať už ze soukromého či veřejného sektoru, vyšplhaly na téměř 2 miliardy dolarů. V roce 2012 se pracovalo na 120 projektech, přičemž investice dosáhly téměř 8 miliard dolarů. Na spoustě projektů se podílejí zahraniční firmy, které za rok 2012 investovaly do projektů téměř 2 miliardy dolarů. Investovalo se zejména do R&D (Research and Development), optiky a fotoniky a jiných hi-tech odvětví (Québec International 2014a). Québec do R&D investoval 2,6 % HDP, čímž se zařadil na druhé místo (po Bostonu - investice 8 % HDP) (Québec International 2014b).

V roce 2014 v Québecu investuje několik firem, které cílí na ještě větší ekonomický růst a především na vytváření nových pracovních míst. Příkladem takové společnosti, která participuje na jednom z největších průmyslových projektů, je McInnis Cement. Plánuje rekonstrukci svojí cementárny, která má probíhat 2 roky, a společnost plánuje zaměstnat 2 300 pracovníků každý rok. Další společností je FerroAtlántica, která v Québecu plánuje investovat 375 milionů dolarů a vytvořit 300 nových pracovních příležitostí. Další nezanedbatelná investice v rozsahu 43 milionů dolarů přijde od společností FPInnovations a Kruger Inc. Investice se nevyhnou ani počítačovému světu. Firma Cinesite Inc. plánuje v Montréalu otevřít nové studio, které se bude specializovat na vizuální efekty a animace. Je počítáno s počáteční investicí 6,7 milionů dolarů. Na mzdách by se pak mělo vyplatit 42,4 milionů dolarů (Investissement Québec 2014).

Pokud by se Québec stal nezávislým státem, je pravděpodobné, že by to spoustu investorů odradilo a ekonomická situace by se jen zhoršila. Jelikož dluh Québecu je na stále vysoké úrovni a i když se ekonomika zlepšuje, investoři mají obavy z toho, že by PQ mohla drtivě vyhrát a vyhlásit třetí referendum. Ekonom Charles St-Arnaud předvídá, že pokud bude

---

¹⁷ Uvedené hodnoty platí pouze pro Québec City.

dluh stále velký a PQ ho nebude řešit, investoři budou požadovat kompenzaci za to, že riskují svými investicemi. (Blackwell, Marotte 2014). Dluh by se samozřejmě dal vyřešit zvýšením daní, které by ale opět negativně zasáhly investory. Stejně tak přísné jazykové zákony (povolující jen francouzštinu na oficiálních úřadech) by zbrzdily příliv nových firem (Weber, Templeman 1998). Průzkum z prosince roku 2013 ukazuje, že pro nezávislost by hlasovalo 33 % voličů, zatímco 51 % by hlasovalo proti (Radia 2013).

4.4 Unavenost a rezignace voličů na změny

V roce 1980 proběhlo první referendum o nezávislosti. Téměř 60 % voličů se vyslovilo proti odtržení (Bélanger 2003b). O dva roky později došlo k patriaci ústavy, Québecu nebyl přiznán status „*distinct society*“, došlo k anulaci Zákona č. 101 a Québec ztratil právo veta v případě dalších ústavních změn (Dunn, West 2011c). Roku 1995 se konalo další referendum. Tentokrát byl výsledek ještě těsnější, pro hlasovalo 49, 4 % voličů, proti 50, 6 % (Bélanger 2003c). Podpora separatismu se dostala na historické minimum - odtržení podporovalo pouze 9 % voličů (Ekos Politics 2014a). V roce 1998 Nejvyšší soud zamítl jednostranné vyhlášení nezávislosti, umírá Pierre Vallières. Roku 2000 byl přijat *Clarity Act*, který vyžadoval „*clear majority on a clear question*“ v případě dalšího referenda (Government of Canada. Justice Laws Website 2014a). Po 20 letech od vyhlášení prvního referenda se nic nezměnilo a není proto žádným překvapením, že voliči už nemají zájem řešit primárně nezávislost Québecu. Na scénu se dostávají důležitější otázky - např. potřeba snížit státní dluh a přilákat nové investory.

Někteří autoři vysvětlují úpadek separatismu po roce 1998 tím, že sílí pocit jednoty a začlenění do kanadské „rodiny“. V témže roce totiž Kanadu zasáhla ledová bouře a v televizích běžely záběry francouzsky mluvících vojáků, kteří pomáhali starým lidem dostat se z nedostatečně vytápěných domovů, těhotné ženy převáželi do nemocnic a odklízeli zmrzlé a padlé stromy ze silnic. Průzkumy ukazovaly, že 60 % voličů nechce další „*neverendum*“ (Weber, Templeman 1998). V roce 2011 byla francouzština mateřským jazykem pro 21 % obyvatel Kanady. V samotném Québecu pak francouzsky mluvící obyvatelstvo tvoří 80 % (Statistics Canada 2013b). V roce 2006 probíhal průzkum etnického původu obyvatel Québecu. Jen necelá 2 % uvedla, že se cítí být Québečany. Necelých 30 % obyvatel se hlásilo k francouzským předkům a 60 % se cítilo být Kanadany (Statistics Canada 2009).

Před federálními volbami v roce 2011 jsme mohli pozorovat, jak voliči svou únavu demonstrovali. B. Q. přišel s heslem „*Parlons Qc*“ (Mluvme o Québecu), čemuž se média

i lídři ostatních stran začali vysmívat. B. Q. prý nesvede nic jiného než to „mluvení, mluvení, mluvení“. Velkým přelomem je, že kritika přicházela i od známých specialistů, kteří žili v Québecu a někteří se otevřeně hlásili k nacionalismu. Nejvlivnějšími hlasy patřily např. Éricu Bédardovi a Michelu Gauthierovi (což byl mimo jiné dokonce dřívější lídr B. Q.). Většina z nich obviňovala lídra B. Q. Duceppeho, že opakuje stále stejnou „mantru a mýty“. Argumenty a obhajoby B. Q., že jen on je schopný hájit zájmy a hodnoty Québecu, prý už po 20 letech ztratily na přitažlivost a důvěryhodnosti (Bélanger, Nadeau 2011: 122). Jak již bylo zmíněno, výsledkem pak byl historický neúspěch B. Q. se ziskem 4 mandátů (Heard 2014).

4.5 Absence schopného a charismatického lídra

Je pravdou, že každé hnutí potřebuje takového lídra, který je schopný prosadit zájmy a obhájit postoje. Nejinak je tomu i v québeckém případě, kde jsou kvality a schopnosti lídra B. Q. determinující, jelikož se musí snažit prosadit nezávislost na federální úrovni a přesvědčit federální parlament. Důležité je také postavení lídra PQ na provinční úrovni, jelikož podpora této strany do velké míry odráží podporu separatismu jako takového.

Klíčovou událostí, která zrealizovala myšlenku nezávislosti, bylo založení strany PQ. Prvním předsedou se stal René Levesque (ElectionAlmanac 2014b). To je období, kdy skončila „tichá revoluce“, Québec se zmodernizoval a vláda byla schopná převzít provinční politiku do svých rukou. K tomu všemu musíme přičíst ještě jeden faktor, a to působení velice význané osobnosti - Pierre Vallieres. Ve své knize *Les Negres Blancs d'Amerique*¹⁸ vyjadřuje zlost proti dominantní anglicky mluvící vrstvě obyvatel. Postavení Québécoisů přirovnal k postavení černochů v USA. Vallieres byl dokonce obviněn z toho, že vydáním knihy podnítil bombové útoky v Québecu, které si kladly za cíl vyvolat revoluci a odtrhnout Québec od zbytku Kanady. Vallieres a jeho kniha jsou považováni za první skutečné iniciátory québeckého separatismu. V roce 1971 jej dokonce New York Times přirovnal k Malcomu X. V prosinci roku 1998 Vallieres umírá. (DePalma 1998). Stojí proto za zmínku, že v letech 1997-1998 se podpora separatismu pohybuje lehce pod 20 %. Po roce 1998 podpora klesla na 11 % (Ekos Politics 2014a). V roce 1998 došlo navíc k vyřešení otázky jednostranného vyhlášení nezávislosti jedné z provincií - Ústavní soud jednostrannou nezávislost označil za protiústavní (Choudhry, Gaudreault-DesBiens 2007: 188). Navzdory očekávání nárůstu podpory separace došlo k opačné situaci. V kombinaci obou faktorů -

---

¹⁸ V anglickém jazyce *White Niggers of America*.

ústavní přezkoumání a smrt „zakladatele“ separatismu - pak tím pádem došlo k poklesu podpory separatismu.

Zpět ke vzniku PQ. René Levesque byl obecně považován za velmi vůdčí osobnost. Už jen to, že se mu podařilo zformovat oficiální stranu, která měla řešit québeckou otázku, je pokládáno za velký úspěch. Dokládá to jeho odhodlanost problém řešit. Původně však jeho vize nebyla úplná nezávislost, ale „suverénní přidružení“. V době, kdy je volání po separaci na vrcholu však voličům „přidružení“ nestačí (CBC Digital Archives 2014). To se také z počátku projevilo na volebních úspěších - roku 1970 PQ získala pouhých 7 mandátů, roku 1973 dokonce jen 6. Obrovský skok kupředu přišel v momentě, kdy si Levesque uvědomil, že k vítězství je potřeba slíbit vyhlášení referenda. Díky tomu byla PQ schopná získat v roce 1976 neuvěřitelných 71 mandátů (ElectionAlmanac 2014a). Referendum sice přišlo až o 4 později, nicméně po zvolení se Levesque zasadil o přijetí zákona Bill 101 (viz str.9).

Ani v 90. letech nechyběly vlivné a schopné osobnosti. Roku 1991 vznikla federální strana B. Q. v čele s Loucienem Bouchardem (Malcolmson, Myers 2009: 183-184). Hned v prvních volbách strana získala 54 mandátů a přešla do opozice, což byl na nově vzniklou stranu velice impozantní výsledek (Heard 2014). V roce 1996 se Bouchard stal předsedou PQ a ve volbách roku 1998 získal pohodlnou většinu - 76 mandátů (Election Almanac 2014a). Bouchard si byl schopen udržet velkou popularitu, kterou před ním nikdo nezískal. Byl schopen disciplinovat PQ a hlavně, byl skutečný nacionalista s vírou v existenci samostatných Québečanů (Purvis 1998).

Neméně významným byl opět lídr PQ - Jacques Parizeau. Po krátké politické přestávce se postavil do čela strany roku 1988, což posílilo separatismus. Po vzniku B. Q. musel Parizeau přijít s novou koncepcí strany a odklánět se proto od plánu Levesquea na vytvoření „suverénního přidružení“. Cílem je úplná nezávislost Québecu a slib vyhlášení referenda (Gordon 2008). Nové směřování straně zajistilo roku 1994 zisk 77 hlasů (ElectionAlmanach 2014a).

Za zmínku jistě stojí i zhodnocení toho, jak dlouho si který lídr byl schopný udržet post předsedy PQ. Od založení strany byl předsedou PQ René Levesque. Svůj post si udržel neuvěřitelných 17 let - tedy do roku 1985. Dalším významným lídrem byl Jacques Parizeau s předsednictvím od roku 1988 do roku 1996, tedy v porovnání s Levesquem pouhých 8 let. Loucien Bouchard post vykonával jen 5 let, v letech 1996-2001. Pak jej nahrazuje Bernard Landry (o kterém bude zmínka dále). Ten byl předsedou dokonce jen 4 roky, André Boisclair dokonce pouhé 2 roky. Tato zajímavá sestupující tendence ukazuje, že žádný z lídrů

po Parizeauovi nebyl schopný se na postu udržet déle než 5 let. I to svědčí o tom, že straně chybí schopný vůdce (ElectionAlmanac 2014b).

Nyní se přesuneme ke kritice. Prvním předsedou PQ, na kterého se zaměříme, byl Bernard Landry. Post předsedy strany zastával v letech 2001-2005. Den po jeho zvolení ho premiér provincie Alberta nazval velice „odhodlaným separatistou, který může představovat ještě větší hrozbu kanadské jednotě, než Loucien Bouchard“. Landry byl známý svým agresivním přístupem ke Kanadě a tím, že byl neustále našťvaný. Problém tkvěl v tom, že verbální útoky a agresivita nebyly pro voliče přijatelné. Québečané se nechtěli účastnit dalších debat o nezávislosti - 62 % dotázaných nechtělo, aby Landry dělal ze separace svojí prioritu (Dubuc 2001).

Bylo by ale chybné se domnívat, že PQ nese veškerou vinu. Svůj podíl nese i B. Q., u kterého se to nejvíce projevilo v posledních federálních volbách roku 2011. Ziskem 4 mandátů se propadl na historické minimum (Heard 2014). Straně chybí schopný lídr, který by stranu obnovil a tím pádem připravil půdu pro jiné směřování, které si přeje velká část stoupenců strany. Pouhých 33 % voličů stranu volilo proto, že podle nich nejlépe rozumí potřebám Québečanů (Bélanger, Nadeau 2011: 132).

Po 2 letém předsednictví na svůj post rezignoval v roce 2013 Daniel Paillé, a to ze zdravotních důvodů. Strana proto musí najít takového lídra, který by pomohl straně napravit fatální neúspěch ve volbách roku 2011. Volby nového lídra jsou naplánované na květen 2014 (CBC News 2014).

4.6 Demografické změny

Québecká společnost prošla od „Tiché revoluce“ velkým vývojem. Populace výrazně zestárla, a jak bylo řečeno v předchozích kapitolách, separace je „atraktivnější“ pro mladší voliče. V roce 1971 žilo v Québecu z celkového počtu obyvatel necelých 37 000 obyvatel ve věku 65 let. V roce 2014 se počet starších obyvatel zvýšil na necelých 98 000, tedy více než dvojnásobek. Na druhou stranu, počet mladých ve věku 20 let v roce 1971 byl 118 tisíc z celkého počtu obyvatel. V roce 2014 však můžeme pozorovat propad na 101 tisíc obyvatel. (BDSO 2014d). Během těchto 40 let tedy můžeme pozorovat výrazné proměny v demografii Québecu, které se pak odráží na tom, jak lidé podle věkových skupin volí. Například v provinčních volbách v roce 2012 volili lidé PQ podle věkových skupin následovně: nejméně voličů (30,9 %) bylo starších 65 let, nejvíce hlasů pak PQ obdržela od věkové skupiny lidí mladších 25 let, a to 37,6 % všech hlasů (Ekos Politics 2014a).

Pokles mladšího obyvatelstva ale není jediný problém. Migrace a slabý nárůst celkového počtu obyvatel Québecu stojí za snížením významu demografie jako takové. V roce 2008 do Québecu přišlo celkem 45 000 imigrantů. Z tohoto počtu hovořilo pouze francouzsky 23,4 %. V roce 2011 imigrovalo necelých 52 000 lidí, z nichž 26,9 % hovořilo pouze francouzsky. Kolem 20 % přichozích imigrantů v roce 2008 a 2011 neumělo ani anglicky, ani francouzsky. V roce 2012 do Québecu přišlo dokonce 55 000 migrantů (BDSO 2014e). Celková populace Québecu roku 2012 byla 8 084 059 obyvatel. Roku 2013 číslo vzrostlo na 8 155 334 (BDSO 2014f), tedy nárůst o 71 000 obyvatel za rok. Když z toho odečteme výše zmíněných 55 000 migrantů, zvýšil se počet obyvatel za rok pouze o 16 000 obyvatel. V porovnání např. s provincií Alberta pak můžeme pozorovat následující: roku 2012 měla 3 888 700 obyvatel, roku 2013 už 4 025 100 obyvatel, tedy nárůst o 136,5 tisíc obyvatel za rok (Statistics Canada 2013c), z čehož ale imigranti tvořili „pouze“ necelých 37 000 (Government of Canada 2014). V porovnání s Québecem si tedy Alberta stojí v přírůstu obyvatel lépe.

S příchodem imigrantů pak dochází k další demografické proměně - proměna etnické příslušnosti. Podle statistiky z roku 2006 se pouze necelá 2 % obyvatel cítí být Québécošany. To i více respondentů se cítí být Skoty (2,7 %), Angličany (3,3 %) nebo Iry (5,5 %). Více obyvatel se pak hlásí k francouzskému etniku - 28,9 % a nejvíce respondentů se hlásí ke kanadskému etniku - 60 % všech obyvatel (Statistics Canada 2009). Logicky se tak např. Irové nebudou hlásit k tomu, že se cítí být Québécošany a tato vyjimečnost, kterou můžeme u Québécošanů pozorovat od vzniku separatismu, bude postupně mizet. Pocit zvláštní příslušnosti - „*sentiment d'appartenance*“ - tak postupně nahradí příslušnost ke Kanadě (Bernier 2001: 157).

4.7 High-tech průmysl, vzdělání

Poté, co se v Québecu podařilo obnovit průmyslovou základnu, z Montréalu se stalo nejvýznamější centrum pro vyšší vzdělávání, kde studuje více než 145 000 studentů. Vzdělání na vysoké úrovni je velmi žádané, jelikož postupně vytváří základ pro high-tech průmysl (Newman 2000). Vzdělání v Québecu představuje obor, do kterého vláda investuje obrovské částky. Po zdravotnickém sektoru dostává školství nejvíce financí. Na federální úrovni neexistuje žádné ministerstvo školství, to existuje pouze na provinční a teritoriální úrovni. Québec si tak vzdělávací systém spravuje sám (Québec Portal 2014a). Byl přijat ústavní dodatek, který umožňuje oddělený dvojjazyčný systém vzdělávání, tzn. že francouzsky a anglicky mluvící obyvatelstvo si může vybrat, v jaké škole bude studovat. Tento krok mimo

jiné částečně přispěl k útlumu separatismu. Francouzsky mluvící obyvatelstvo se nemuselo obávat, že by si anglicky hovořící většina prosadila angličtinu ve školách jako hlavní vyučující jazyk (Weber, Templeman 1998).

V současné době se také díky stoupající ekonomice ukazuje, že high-tech průmysl a strojírenství stoupá na oblibě. V kapitole 4.3 jsme se dozvěděli, že investice do tohoto oboru přesahují několik stovek milionů dolarů. Podle nedávného průzkumu z roku 2012, který sledoval, který sektor je z hlediska zaměstnání nejpřitažlivější, vyšlo najevo, že nejpřitažlivější sektor je high-tech průmysl (55,3 %), na druhém místě skončilo strojírenství a stavebnictví (51,7 %), dále pak transport a logistika (49,5 %) a automobilový průmysl (43,8 %). Jako nejlepšího zaměstnavatele respondenti uvedli dvě québecké společnosti: *Pratt & Whitney*, která se zabývá výrobou leteckých motorů (Pratt & Whitney 2014) a *Bombardier* (Bombardier 2014), světový výrobce letadel a vlaků, (Randstad 2014).

Dalším příkladem high-tech průmyslu v Québecu je produkce optických vláken, kterou provádí *CorActive*. Důležitá je proto, že jedním z jejích hlavních partnerů je montréalská univerzita *École Polytechnique*. Provádí rozsáhlé výzkumné aktivity a je jednou z největších strojírenských univerzit v Kanadě (CorActive 2011). V roce 2013 zde studovalo 4550 studentů a a ten samý rok 1450 studentů získalo titul (AUCC 2014).

Québecké univerzity obecně zaznamenaly nárůst studentů během tří let o 3,8 % v roce 2009, 3,7 % v roce 2010 a 2,7 % roku 2011. V roce 2011 bylo na univerzitách zapsáno celkem 285 tisíc studentů. Nárůst univerzity zaznamenaly právě i v počtu zahraničních studentů. K roku 2011 studovalo 28 tisíc studentů ze zahraničí, což představuje nárůst o 7,5 % oproti předchozímu roku (Bureau de Coopération Interuniversitaire 2011). Celkově pak univerzitní titul získalo 72 300 studentů (Statistics Canada 2013d). Ruku v ruce s vyšším počtem vzdělaných jde nižší podpora separatismu. Příkladem budiž opět provinční volby roku 2012. Stranu PQ nejvíce volili lidé, kteří měli vystudovanou střední školu nebo jen základní (39,3 %). S vyšším vzděláním pak zisky PQ klesají. Absolventi vyšších odborných škol dali PQ 35,5 % hlasů a nejméně hlasů odevzdali absolventi univerzit (34,3 %), i když nutno podotknout, že i tak lidé s diplomem volili nejčastěji právě PQ. Méně hlasů pak odevzdali např. straně Québec Solidaire (12,4 %) nebo Coalition Avenir Québec (23,7 %) (Ekos Politics 2014a).

V Québecu byl již v roce 1988 postaven první technologický park. Jeho hlavním cílem bylo přilákat inovativní podnikatele, kteří by si v parku zřídili sídlo své společnosti. Úkolem byl profit z vědeckých objevů ve spolupráci s vládou, podnikateli a univerzitami. V současné době park představuje společenství o přibližně 100 společnostech a výzkumných center, které

zaměstnává 5 000 lidí (Québec Metro High Tech Park 2014). Jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách věnující se ekonomické situaci, jen těžko by se dalo přilákat tolik investorů, společností a výzkumníků, kdyby se Québec stále snažil a nabytí plné suverenity. Málokterá firma bude pouze francouzská, v současné době veškerá komunikace a spolupráce probíhá v anglickém jazyce. Pokud by se Québec snažil prosazovat striktní jazykové zákony, přišel by o své výsadní postavení high-tech centra Kanady a miliardy dolarů investic.

4.8 Další faktory - jiná sociální hnutí, větší autonomie

Všechny výše jmenované faktory, které přispívají k útlumu separatismu, bychom mohli považovat za zásadní. Nicméně výčet není v žádném případě kompletní a v Québecu existuje několik dalších faktorů, které mohou mít menší vliv, nicméně je potřeba je alespoň v krátkosti zmínit.

První faktor se týká sociálních hnutí. V podstatě jde o to, že québecká sociální hnutí odčerpala energii separatistickému aktivismu. Došlo k posunu zájmu od separace směrem k sociální spravedlnosti, chudobě a redistribuci bohatství. Tato hnutí v Québecu jsou propojena s hnutími ve zbytku Kanady a po celém světě (v důsledku globalizace). Je pravdou, že mezi lety 1996 - 2000 se ani Liberálové ani PQ nezabývaly silnou sociální agendou. Naopak se snažily snížit výdaje na *welfare state*. Důsledkem tohoto posunu strany směrem doprava bylo to, že se sociální hnutí přestala soustředit na specifickou národní agendu - separatismus. V roce 2006 vznikla nová strana *Québec Solidaire*, kterou založili jednotlivci ze sociálních, environmentálních a dělnických hnutí s cílem nastolit znovu agendu sociální spravedlnosti, které se obě strany (Liberálové, PQ) vyhýbaly. Navíc bylo prokázáno, že mládež v Québecu je silně depolitizována a neztotožňuje se se separatismem, resp. se separatismem 80. a 90. let. Ačkoliv polovina frankofonních Québečanů podporuje separatismus ideologicky nebo rétoricky, většina není ochotná vynaložit energii na skutečně nezávislý Québec (Changfoot, Cullen 2011: 770).

Další faktor se týká federálních versus provinčních pravomocí a transformace na neoliberální stát. Už od 60. let se Québec snaží o získání větších pravomocí a posílení autonomie. Díky prudkému vývoji (Tichá revoluce) Québecké pravomoce začaly expandovat do oblastí, které do té doby ovládala federální vláda. Zatímco se federální vláda snažila zemi centralizovat, Québec se snažil prosadit opak. Proto se během 60. a 70. let mohl separatismus těšit tak velké oblibě a podpoře. Přelom nastává v polovině 80. let. Federální výdaje byly drasticky sníženy a vláda přenechala pravomoci v oblasti regionálního vývoje a sociálních politik provinčním vládám. Tato transformace na neoliberální stát byla mimo jiné posílena

vlnou globalizace. Došlo k podpisu CUFTA¹⁹ (1988), NAFTA (1993) a WTO (1995). Tato vlna kontinentální integrace podpořila volný trh, zatímco výrazně omezovala jakékoliv intervence ze strany vlád. Federální vláda tak byla vnímána jako překážka volného trhu. Tyto události výrazně ovlivnily podobu kanadského federalismu. Zejména od poloviny 90. let se provinciím dostalo více prostoru k vytváření vlastních sociálních politik a ekonomického rozvoje. Paradoxně se tak nedělo díky pozitivním stimulům od federální vlády ani federálnímu financování, ale prostřednictvím snížení federálních prostředků provinciím a poskytnutí svobody při rozhodování kde a jak chtějí provincie utrácet. Fáze budování národa tak přešla do fáze nové - budování provincie (což se také pozitivně odrazilo na ekonomickém vzestupu Québecu, jak bylo uvedeno v kapitole 4.2). Québec tak dosáhl svého dlouhodobého cíle - větší autonomii, což vedlo k oslabení separatistického cítění (Changfoot, Cullen 2011: 774).

5. Rok 2014 a perspektivy separatismu

Z posledních federální voleb roku 2011 plynou dvě otázky. Zprvé, zda-li je výrazný neúspěch B. Q. dočasný, nebo je signálem definitivní porážky separatismu, a zadruhé, jak dlouho dokáže NDP udržet svou popularitu v Québecu. Protože ačkoliv na federální úrovni separatisté neuspěli, v provinčních volbách roku 2012 zvítězila PQ. Jak tedy v současné době vypadá podpora separatismu?

Nejprve je nutné si uvědomit, že ačkoliv NDP volby v Québecu vyhrála, ještě to neznamená definitivní náhradu za B. Q. Je potřeba se podívat na to, jak Québečané volí. V roce 1980 si zvolili Liberální stranu. Díky repatriaci ústavy, kterou Liberálové unilaterálně prosadili, si Québečané roku 1984 zvolili Konzervativní stranu, která Québecu slibovala reintegraci zpět do kanadské rodiny. Po neúspěchu v Meech Lake se na výsluní dostal Bloc. A ačkoliv v posledních volbách B. Q. neuspěl mimo jiné díky kombinaci více faktorů (únava lidí z ústavních debat, velká podpora NDP), neznamená to jeho konec. I když za posledních 30 let Québečané podporovali 4 různé strany, nejdelší úspěchy slavil právě B. Q. V kombinaci se zvolením PQ roku 2012 je proto potřeba se vyvarovat ukvapených závěrů, že separatismus je u konce. Nicméně pokud se ukáže, že vláda NDP bude pro Québečany zklamáním, B. Q. bude muset změnit svojí strategii, a nebo si řádně připravit obhajobu, proč stále existuje federální strana usilující o nezávislost Québecu (Bélanger, Nadeau 2011: 132–134).

---

¹⁹ Canada-United States Free Trade Agreement.

Průzkum z roku 2010 ukázal, že většina Québečanů (58 %) považovala otázku separatismu za vyřešenou, zatímco pouze 26 % cítilo, že separatismus byl důležitější než kdy jindy. Průzkum navíc ukázal, že Québečané se neradi „nálepkují“. Provincie byla rozdělena do 4 skupin, 22 % respondentů se řadí k federalistům, 24 % k separatistům, 22 % částečně k obojímu a 25 % k žádné skupině. Ačkoliv tedy většina Québečanů považovala status Québecu za vyřešený, jako problém viděli vztahy mezi provinční a federální vládou. Z průzkumu vyplynulo, že 56 % obyvatel se domnívalo, že jen málokdy jsou spory vyřešeny tak, aby byly spokojené obě strany. Dále se 57 % dotázaných domnívalo, že přežití francouzštiny je v současnosti (rok 2010) méně jisté, než bylo před 30 lety. Pierre Arcand, québecký ministr zahraničních věcí řekl, že neočekává, že by tyto debaty kdy ustaly, „O tom je přeci celý Québec“ (CBC News 2010).

Ani rok 2011 nenaznačoval změnu k „lepšímu“. Průzkum ukázal, že pouhá třetina dotázaných by v případě referenda volila separaci. Christian Borque z Leger Marketing řekl, že podpora separace klesá od doby, kdy B. Q. fatálně neuspěl ve federálních volbách. Celému hnutí separatistů podle něj vládne chaos. Je potřeba, aby si hnutí uvědomilo, že pro voliče mladší 40 let už hrdost na francouzštinu a identitu Québečana není to samé, co dříve (CBC News 2011).

Nyní se přesuneme k bližší analýze vítězství PQ v provinčních volbách roku 2012. Ačkoliv si Québečané zvolili stranu, která má od roku 1968 na programu separaci, tentokrát však nebyl hlavním tématem voleb (The New York Times 2012). Strana získala 54 mandátů, Liberálové 50 (ElectionAlmanac 2014a). Vítězství PQ tedy rozhodně nepatří k těm přesvědčivým. V případě, že by snad strana chtěla vyhlásit referendum, by byly veškeré snahy zablokovány, což si voliči uvědomují (The New York Times 2012). Podpora suverenity v případě referenda se pohybuje na 36 % u francouzsky mluvících voličů a 37 % u lidí ve věku 18 - 34 let. „Opozici“ tvoří anglicky mluvící obyvatelé (93 % populace) a Québečané starší 55 let (61 % populace) (Angus Reid Global 2012).

Průzkum z roku 2013 ukazuje, že vláda PQ je velmi nepopulární. PQ totiž chrání québecké firmy před skupováním zahraničními korporacemi. Zahraniční společnosti musí platit větší poplatky. V květnu téhož roku se vláda v čele s Pauline Marois rozhodla tyto poplatky snížit. Dále ustoupila od plánu zvyšování poplatků pro anglicky mluvící studenty, kteří byli přijati na univerzitu, a zmrazila výši školného (Ljunggren, Galloway 2013). I přes mírné ústupky by podle průzkumu 37 % respondentů volilo Liberály a 32 % PQ. Kdyby PQ vypsal referendum, 51 % by volilo proti separaci. Na otázku, kdo je neoblíbenější lídr

federální strany, označilo 60 % dotázaných za nejoblíbenějšího lídra NDP - Thomas Mulcair (Radia 2013).

Na druhou stranu, v roce 2012 dřívější lídr Liberálů Michael Ignatieff řekl, že Québec bude nezávislý. Věří, že novým spouštěčem bude referendum o nezávislosti ve Skotsku. Podle něj si Québec a Kanada nemají co říct a že Québec už je víceméně nezávislý (O'Neil 2012). Všechny výše uvedené argumenty však dosvědčují, že i když se podpora separatismu pohybuje kolem 30 %, obecně ustupuje do pozadí, obyvatelé si separaci nepřejí a vláda PQ je nepopulární.

Závěr

Québecká vyjimečnost není fenoménem čistě 20. století. Příchod francouzských kolonizátorů v 17. století a jejich porážka v 18. století položili první základy toho, čemu dnes Québečané říkají *distinct society*. Již na počátku 19. století propukají první ozbrojené nepokoje, které donutily Kanadu pod britskou správou k jednání o budoucnosti Québecu. Právě tady můžeme najít důvod, proč Kanada vzniká jako federace a dnes je považována za jednu z nejdecentralizovanějších federací ve světě. Je to důsledek odlišného vývoje jednotlivých provincií, resp. Québecu a zbytku Kanady (Government of Canada. Privy Council Office 1998). Tedy Québec jako agrární společnost versus industrializovaná Kanada. Vývoj šel pochopitelně kupředu a i Québec se v 60. letech začal modernizovat a industrializovat. Společnost prošla spíše mentální než ryze politickou revolucí. Stát měl konečně převzít odpovědnost za sociální politiky a za vzdělání. Od této transformace Québec začíná zpochybňovat úlohu federální vlády, která podle něj příliš zasahuje do pravomocí jednotlivých provincií.

Předělem byl rok 1968, když vznikla *Parti Québécois* hájící zájmy čistě jen Québecu a podporující myšlenku separace. Od té doby podpora separatismu dramaticky narostla, oživil se québecký nacionalismus a pocit québecké frankofonní identity. V provinčních volbách roku 1976 PQ drtivě zvítězila. Vítězství strany symbolizovalo québeckou odlišnost, jelikož poprvé v historii Québecu byla zvolena strana, která otevřeně podporuje nezávislost. Vláda PQ byla považována za schopnou vládu, která chránila québecké zájmy, např. francouzský jazyk. Roku 1980 přichází historicky první referendum o nezávislosti, které ale dopadlo ve prospěch federace. Ve federálních volbách zvítězili Liberálové, kteří unilaterálně prosadili patriaci ústavy. Québec se „pomstil“ roku 1984 zvolením Konzervativců. Ani ti však neuspěli, když nebyla ratifikována dohoda z Meech Lake. Podpora separatismu byla historicky na nejvyšší úrovni a vyvrcholila vyhlášením dalšího referenda roku 1995. Ani tentokrát se nepodařilo získat dostatečný počet hlasů, ačkoliv výsledek byl velmi těšný. Přestože se na počátku 90. let zformovala federální strana, která si kladla za cíl nezávislý Québec (Bloc Québécois), a přestože neúspěšné referendum neznamenal konce separatistických snah, na konci 90. let jsme už mohli zaznamenat systematický pokles podpory separatismu. V roce 1998 využila federální vláda toho, že Québec musel řešit svůj obrovský dluh, a podala Nejvyššímu soudu žádost o přezkoumání legality jednostranného vyhlášení nezávislosti v rámci federace. Nutno podotknout, že tento akt byl historicky prvním svého druhu ve světě. Následuje přijetí zákona *Clarity Act*, po kterém voliči ztrácí naději na ústavní změny. Québec

se zmítá v obrovských dlužích, voliči nechtějí další ústavní debaty a z politické scény mizí charismatické osobnosti, které byly symbolem separatismu.

Jako první příčinu jsme si uváděli vzestup NDP, která se voličům v posledních volbách jevila jako lepší alternativa. Bylo potřeba zabránit většinové vládě Konzervativců a bylo jasné, že B. Q. toho schopný není. Lídr B. Q. Gilles Duceppe se snažil québecký nacionalismus oživit, navázat spolupráci s ostatními separatisty v Evropě (zejména ve Skotsku) a procestoval řadu zemí. Jeho akce byly zesměšňovány, a Québec na jeho snahy nereagoval tak, jak si Duceppe představoval. Podle odborníků ale i voličů B. Q. nepřinášel nic nového, od roku 1991 se jeho program nijak výrazně nezměnil a v předvolební kampani roku 2011 se jen vymezoval proti Konzervativcům a Liberálům. Od 80. let se voliči negativně stavěli ke dvěma tradičním velkým stranám, B. Q. neměl síly na vítězství a logicky se tak NDP jevila jako nejlepší volba.

Druhou velkou příčinou útlumu separatismu byla nutnost řešit naléhavější otázky, zejména obrovské zadlužení. V roce 2013 představoval dluh téměř 55 % HDP, což z Québecu dodnes činí nejzadluženější provincii Kanady. Vláda dávala obrovské výdaje do školství a sociálních služeb, které si ale nemohla dovolit. Situace se nezměnila ani na počátku 21. století - naopak výdaje dále narostly. Ačkoliv vláda plánuje svůj dluh snižovat, čísla zůstávají stále na vysokých hodnotách.

V kontrastu s dluhem stojí rostoucí ekonomika. Podle statistik dochází k nárůstu québeckého HDP, přicházejí nové investice. Posilující ekonomika jednoznačně oslabuje separatismus. HDP Québecu tvoří 20 % HDP celé Kanady. Při porovnání HDP na hlavu se Québec může srovnávat s Japonskem nebo Německem! Nutností ovšem bylo přeorientování se na nové trhy, zejména na americký a asijský trh a oslabení vazeb na francouzsky hovořící země. Vládě se dařilo vytvářet nová pracovní místa, systematicky klesala nezaměstnanost (a to i přes vypuknutí ekonomické krize roku 2009). Příznivé ekonomické podmínky přilákaly nové investory ze zahraničí, podpořil se stavební průmysl a došlo k přílivu investic ve výši několika stovek milionů dolarů. Nezávislý Québec, který by důsledně prosazoval dodržování jazykového omezení, by investory zřejmě nepřilákalo. Obyvatelé se bojí, že by opakovala situace ze 70. let, když byl přijat zákon 101 a následoval exodus velkých nadnárodních firem.

Unavenost voličů a rezigance na další ústavní změny představuje také významný faktor. Po dvou neúspěšných referendech, po repatriaci ústavy, po rozhodnutí Nejvyššího soudu a přijetí zákona *Clarity Act* je voličům jasné, že se ústavních změn nedočkají (a ani už je nechtějí) a že ani žádná politická strana (na provinční či federální úrovni) ústavní změny

nemá ve svém programu. Odborníci, kteří se otevřeně hlásí k nacionalismu, začali kritizovat politiku B. Q. Po 20 letech od založení B. Q. se situace nijak dramaticky nezměnila.

Svůj podíl na odmítavém postoji k nezávislosti mají i méně schopní lídři stran. Každé hnutí potřebuje silnou vůdčí osobnost, která se v mnoha případech stane symbolem. V minulosti takové osobnosti v Québecu existovaly (René Levesque, Pierre Vallières, Loucien Bouchard), dnes bychom ale takové hledali těžko. Silná osobnost dokáže voliče mobilizovat, zapůsobit na ně a hlavně je přesvědčit. Časté střídání lídrů zejména PQ pak takové pocity ve voličích logicky vyvolat nedokáže.

Demografická proměna Québecu také hraje důležitou roli. Separace je atraktivnější spíše pro mladší voliče, kterých ale ubývá. Ze statistik je patrné, že populace výrazně zestárla. Největší „opozicí“ separatistů je totiž frakofonní obyvatelstvo starší 55 let (pochopitelně mimo anglicky mluvící většinu). Narostl také počet imigrantů, kteří neumí francouzsky. Z průzkumů vyplynulo, že počet lidí hlásící se k identitě Québečana klesl na 2 %. To i více respondentů se hlásí ke skotské nebo irské příslušnosti. Pocit zvláštní příslušnosti - „*sentiment d'appartenance*“ mizí, přibývá lidí, kteří se cítí být Kanadány.

V poslední době se Québec, zejména pak Montréal, stává centrem vysokého vzdělání a high-tech průmyslu. Počet zahraničních studentů na québeckých univerzitách je rekordně vysoký. Průzkumy uvádějí, že vzdělanější lidé podporují separatismus méně. Nejprůběžnějším zaměstnáním je práce v high-tech sektoru. V Québecu je několik nadnárodních firem zabývajících se výrobou letadel, vlaků, motorů nebo třeba optických vláken. Nadnárodní korporace spolupracují s vyhlášenými univerzitami. Díky ústavnímu dodatku existuje dvojjazyčný systém vzdělávání a frankofonní obyvatelstvo se nemusí dále obávat, že si anglicky mluvící většina prosadí výuku v angličtině.

Jako další faktory jsme si uvedli větší roli sociálních hnutí, která odčerpávají energii separatistům. Lidé volí raději sociální jistoty a spravedlnost než nezávislost. Silná sociální politika nebyla na programu ani PQ, ani Liberálů. Posledním uvedeným faktorem pak bylo získání větší autonomie díky transformaci na neoliberální stát, ve kterém federální vláda zasahuje do provinčních záležitostí minimálně. Proces byl umocněn globalizací a integračními procesy - CUFTA, NAFTA a WTO.

Veškeré výše uvedené faktory vypovídají o snižujícím se významu separatistů a ústupu agendy nezávislosti do pozadí. Podpora separatismu se pohybuje kolem 20 %. A i když v roce 2012 provinční volby vyhrála PQ, získala nepřesvědčivou většinu, což jí znemožňuje vyhlásit další referendum. Otázka nezávislosti ale nebyla předmětem voleb, ani se o ní strana v současné době nepokouší. Nejnovější průzkumy ukazují, že vláda PQ je

nepopulární, protože zavádí jazyková omezení a velké poplatky pro zahraniční firmy. Dřívější lídr Liberálů Michael Ignatieff je však přesvědčen, že po skotském referendu o nezávislosti se québecký separatismus oživí.

Seznam zdrojů a použité literatury

Odborné články

Changfoot, N. – Cullen, B. (2011). Why is Quebec Separatism off the Agenda? Reducing National Unity Crisis in the Neoliberal Era. *Canadian Journal Of Political Science*, 44(4), s. 769–787.

Choudhry, S. – Gaudreault-DesBiens, J. (2007). Frank Iacobucci as Constitution Maker: From the Quebec Veto Reference to the Meech Lake Accord and the Quebec Secession Reference. *University Of Toronto Law Journal*, 57(2), s. 165-193.

Coleman, D. W. (1994). Rethinkg social democracy: The PQ's Project de Société. *Constitutional Forum Constitutionnel* 6 (1-4), s. 1–5.

DePalma, A. (1998). Pierre Vallieres, 60, Angry Voice of Quebec Separatism, Dies. *New York Times*, s. C6.

Dubuc, A. (2001). Landry's Dilemma. *Time International (Canada Edition)*, 157(13).

Dubuc, A. (2004). What Is Happening in Quebec?. *Time International (Canada Edition)*, 164(2).

Leslie, P. (1999). Canada: The Supreme Court Sets Rules for the Secession of Quebec. *Publius: The Journal Of Federalism*, 29(2), s. 135–151.

Meadwell, H. (1993). The politics of nationalism in Quebec. *World Politics* 45(2), s. 203–241.

Newman, P. C. (2000). Quebec is like Jane and Ted. *Maclean's*, 113(6).

Purvis, A. (1998). Lucien Bouchard. *Time International (Canada Edition)*, 152(26).

Weber, J. – Templeman, J. (1998). QUEBEC: HAS SEPARATISM BEEN FROZEN OUT?. *Businessweek*, (3563), s. 60.

Wells, P. (2011). The orange wave rises. *Maclean's*, 124(18), s. 42-47.

Internetové zdroje

Angus Reid Global (2012). *Appetite for Sovereignty Remains Lukewarm in Quebec* (<http://www.angusreidglobal.com/polls/47781/appetite-for-sovereignty-remains-lukewarm-in-quebec/>, 27. 3. 2014).

Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC) (2014). *Enrolment by university* (<http://www.aucc.ca/canadian-universities/facts-and-stats/enrolment-by-university/>, 10. 3. 2014).

Bélanger, C. (2003a). Biographies of Prominent Quebec Historical Figures. Maurice Duplessis (1890-1959). *Marianopolis College* (<http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/bios/duplessi.htm>, 15. 11. 2013).

Bélanger, C. (2003b). 1980 Referendum on Sovereignty-Association. *Marianopolis College* (<http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/stats/1980.htm>, 20. 11. 2013).

Bélanger, C. (2003c). Regional and Linguistic Distribution Results of the 1995 Quebec Referendum on Sovereignty. *Marianopolis College* (<http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/stats/1995ref.htm>, 10. 12. 2013).

Banque de données des statistiques officielles sur le Québec (BDSO) (2014a). *Produit intérieur brut aux prix du marché par habitant, Canada, provinces et territoires* (http://www.bdso.gouv.qc.ca/pls/ken/Ken213_Afich_Tabl.page_tabl?p_iden_tran=REPERQ7SNVE29-417137744360TGa:&p_lang=2&P_M_O=ISQ&P_ID_SECTR=417&P_ID_RAPRT=1758, 16. 3. 2014).

Banque de données des statistiques officielles sur le Québec (BDSO) (2014b). *Québec Handy Numbers. 2012 Edition* (http://www.stat.gouv.qc.ca/quebec-chiffre-main/pdf/QCM2012_an.pdf, 18. 3. 2014).

Banque de données des statistiques officielles sur le Québec (BDSO) (2014c). *Exportations internationales annuelles par pays, Québec et Canada* (http://www.bdso.gouv.qc.ca/pls/ken/Ken213_Afich_Tabl.page_tabl?p_iden_tran=REPERQ7SNVE29-417137744360TGa:&p_lang=2&P_M_O=ISQ&P_ID_SS_DOMN=1061&P_ID_RAPRT=1621, 19. 3. 2014).

Banque de données des statistiques officielles sur le Québec (BDSO) (2014d). *Population et structure par âge* (http://www.stat.gouv.qc.ca/statistiques/population-demographie/structure/pyramide_age.htm, 13. 3. 2014).

Banque de données des statistiques officielles sur le Québec (BDSO) (2014e). *Immigrants admis au Québec selon la connaissance du français et de l'anglais et le sexe* (http://www.bdso.gouv.qc.ca/pls/ken/Ken213_Afich_Tabl.page_tabl?p_iden_tran=REPERQ7SNVE29-417137744360TGa:&p_lang=2&P_M_O=MICC&P_ID_SECTR=498&P_ID_RAPRT=528, 10. 3. 2014).

Banque de données des statistiques officielles sur le Québec (BDSO) (2014f). *Population du Québec, 1971-2013* (http://www.stat.gouv.qc.ca/statistiques/population-demographie/structure/qc_1971-20xx.htm, 16. 3. 2014).

Blackwell, R. – Marotte, B. (2014). Quebec sees slight downturn as investors fear PQ majority. *The Globe and Mail* 10. 3. 2014.

Bloc Québécois (2014). *Historique* (<http://www.blocquebecois.org/horizon2015/parti.php?p=hist>, 10. 1. 2013).

Bombardier (2014). *About us* (<http://www.bombardier.com/en/about-us.html>, 20. 3 2014).

Bureau de Coopération Interuniversitaire (2011). *Quebec Universities report a significant rise in registration for the third consecutive year* (<http://www.crepuq.qc.ca/spip.php?article1345&lang=en>, 14. 3. 2014).

CBC Digital Archives (2014). *Separatism gets a leader with René Lévesque* (<http://www.cbc.ca/archives/categories/politics/parties-leaders/rene-levesques-separatist-fight-1/separatism-gets-a-leader.html>, 18. 3. 2014).

CBC News (2004). *Auditor General's Report 2004* (<http://www.cbc.ca/news2/background/auditorgeneral/report2004.html>, 16. 2. 2014).

CBC News (2010). *Quebec sovereignty debate settled: poll* (<http://www.cbc.ca/news/canada/montreal/quebec-sovereignty-debate-settled-poll-1.912030>, 26. 3. 2014).

CBC News (2011). *Support for Quebec sovereignty wanes, poll suggests* (<http://www.cbc.ca/news/canada/montreal/support-for-quebec-sovereignty-wanes-poll-suggests-1.1073557>, 27. 3. 2014).

CBC News (2013). *Quebec to end fiscal year with \$2.5B deficit* (<http://www.cbc.ca/news/canada/montreal/quebec-to-end-fiscal-year-with-2-5b-deficit-1.2444013>, 6. 3. 2014).

CBC News (2014). *Bloc Québécois to elect new leader in May* (<http://www.cbc.ca/news/politics/bloc-qu%C3%A9b%C3%A9cois-to-elect-new-leader-in-may-1.2493235>, 20. 3. 2014).

CorActive (2011). *Strategic Partners* (<http://www.coractive.com/strategic.html>, 10. 3. 2014).

Directeur général des élections du Québec (2014). *General Elections* (<http://www.electionsquebec.qc.ca/english/provincial/election-results/general-elections.php?e=45&s=2#s>, 12. 1. 2014).

Dunn, W. – West, L. (2011a). Parti Québécois 1970s. *Canada: A Country by Consent* (<http://www.canadahistoryproject.ca/1982/1982-08-parti-quebecois.html>, 12. 11. 2013).

Dunn, W. – West, L. (2011b). Terms of the Québec Act. *Canada: A Country by Consent* (<http://www.canadahistoryproject.ca/1774/1774-02-quebec-act-terms.html>, 20. 11. 2013).

Dunn, W. – West, L. (2011c). Why Quebec Refused to Sign in 1982. *Canada: A Country by Consent* (<http://www.canadahistoryproject.ca/1982/1982-07-quebec-refusal.html>, 5. 12. 2013).

Éducation, Loisir et Sport Québec (2014). *Education Statistics Bulletin* (http://www.mels.gouv.qc.ca/fileadmin/site_web/documents/publications/SICA/DRSI/bulletin_3an.pdf, 4. 3. 2014).

Ekos Politics (2014a). *Retrospective on the 2012 Quebec Election* (<http://ekos.com/admin/articles/FG-2012-10-12.pdf>, 25. 2. 2014).

Ekos Politics (2014b). *NDP Rises Continues as Liberals Swoon and Conservatives Stuck* (<http://ekos.com/admin/articles/FG-2011-04-29.pdf>, 25. 2. 2014).

ElectionAlmanac (2014a). *Seat Count Results in Quebec Provincial Elections* (<http://www.electionalmanac.com/ea/quebec-election-results/>, 5. 1. 2014).

ElectionAlmanac (2014b). *Political Party Leaders in Quebec Provincial Elections* (<http://www.electionalmanac.com/ea/quebec-political-party-leaders/>, 15. 3. 2014).

Elections Canada (2011). *By-election Results* (http://www.elections.ca/content.aspx?section=res&dir=rep/off/sta_2009&document=p2&lang=e#p2_9, 20. 2. 2014).

ENAP. L'Observatoire de l'administration publique (2013). *Public Finance - Debt* (<http://etatscanadiens-canadiangovernments.enap.ca/en/nav.aspx?sortcode=2.0.3.4>, 10. 12. 2013).

Finances et Économie Québec (2012a). *Budget 2012-2013. Historical Data* (<http://www.budget.finances.gouv.qc.ca/Budget/2012-2013/en/documents/HistoricalData.pdf>, 2. 3. 2014).

Finances et Économie Québec (2012b). *1997-1998 Budget* (<http://www.budget.finances.gouv.qc.ca/budget/1997-1998/en/PDF/ps-anv1.pdf>, 2. 3. 2014).

Finances et Économie Québec (2012c). *Budget 2014-2015 Charts* (<http://www.budget.finances.gouv.qc.ca/budget/2014-2015/en/documents/Charts.pdf>, 13. 3. 2014).

Gordon, S. (2008). Jacques Parizeau. *The Canadian Encyclopedia* 13. 2. 2008.

Government of Canada (2014). *Facts and figures 2012 – Immigration overview: Permanent and temporary residents* (<http://www.cic.gc.ca/english/resources/statistics/facts2012/permanent/12.asp>, 10. 3. 2014).

Government of Canada. Justice Laws Website (2014a). *An Act to give effect to the requirement for clarity as set out in the opinion of the Supreme Court of Canada in the Quebec Secession Reference* (<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-31.8/page-1.html>, 16. 1. 2014).

Government of Canada. Justice Laws Website (2014b). *Canadian Multiculturalism Act* (<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-18.7/page-1.html#h-2>, 24. 2. 2014).

Government of Canada. Privy Council Office (1998). *"The Decentralized Nature of the Canadian Federation"*. Notes for an Address at the University of Ottawa. Ottawa. March 25, 1998 (<http://www.pco-bcp.gc.ca/aia/index.asp?doc=19980325-eng.htm&lang=eng&page=archive&sub=speeches-discours>, 27. 3. 2014).

Grandpré, de H. (2010a). Duceppe durcit le ton en faveur de la souveraineté. *La Presse* 4. 2. 2010.

Grandpré, de H. (2010b). Gilles Duceppe sur la défensive. *La Presse* 22. 3. 2010.

Heard, A. (2014). *Elections* (<http://www.sfu.ca/~aheard/elections/index.htm>, 12. 2. 2014).

Historica (2014). *The Meech Lake Accord* (<http://www.histori.ca/peace/page.do?pageID=260>, 15.1 . 2014).

Investissement Québec (2014). *Look who's investing in Québec* (<http://www.investquebec.com/international/en/publications/look-who-s-investing-in-quebec-february-2014.html>, 14. 3. 2014).

Ljunggren, D. – Galloway, P. (2013). Quebec's separatist government highly unpopular: poll. *Reuters Canada* 23. 5. 2013.

National Institute of Population and Social Security Research (2012). *Population Statistics of Japan 2012* (<http://www.ipss.go.jp/p-info/e/psj2012/PSJ2012.asp>, 15. 3. 2014).

National Post (2014). *Quebec underestimated deficit by \$626 million, auditor general says prior to new budget* (<http://news.nationalpost.com/2014/02/20/quebec-underestimated-deficit-by-626-million-auditor-general-says-prior-to-new-budget/>, 6. 3. 2014).

O'Neil, P. (2012). Quebec will 'eventually' become independent : Ignatieff. *Vigile* 23. 4. 2012.

Parliament of Canda (2014a). *The 1980 Québec Referendum and Patriation of the Constitution* (<http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/researchpublications/bp408-e.htm#D.%20The%201980>, 15. 1. 2014).

Parliament of Canada (2014b). *The Constitution Since Patriation: Chronology* (<http://www.parl.gc.ca/parlinfo/compilations/constitution/ConstitutionSincePatriation.aspx>, 15. 1. 2014).

PDAC (2014). *Bloc Québécois Platform* (<http://www.pdac.ca/docs/default-source/public-affairs/bloc-quebecois-platform.pdf?sfvrsn=6>, 26. 2. 2014).

Péloquin, T. (2008). Le Bloc n'est pas un clone du NPD. *La Presse* 12. 9. 2008.

Pratt & Whitney (2014) (<http://www.pw.utc.com/Home>, 24. 3. 2014).

Québec International (2014a). *Economic Growth* (<http://www.quebecinternational.ca/economic-statistics/economic-reports-and-outlooks/economic-growth/>, 6. 3. 2014).

Québec International (2014b). *An ideal innovation and R&D platform* (<http://www.quebecinternational.ca/choose-quebec/an-ideal-innovation-and-rd-platform/overview/>, 19. 3. 2014).

Québec Metro High Tech Park (2014). *All about the Park* (<http://www.parctechno.com/en/tout-sur-le-parc/>, 20. 3. 2014).

Québec Portal (2014a). *Education in Québec* (<http://gouv.qc.ca/portail/quebec/pgs/commun/portrait/education/?lang=en>, 15. 3. 2014).

Québec Portal (2014b). *Gross Domestic Product* (<http://www.gouv.qc.ca/portail/quebec/pgs/commun/portrait/economie/PIB/?lang=en>, 14. 3. 2014).

Queen's University Library (2014). *The Canadian Election Study (CES)* (<http://www.queensu.ca/cora/ces.html>, 18. 2. 2014).

Randstad (2014). *Research-Reports* (<http://www.randstad.com/press-room/research-reports>, 20. 3. 2014).

Radia, A. (2013). Quebec poll: support for sovereignty on the decline, Mulcair the most popular politician. *Yahoo News Canada. Political Points* 9. 12. 2013.

Statistics Canada (2009). *Population by selected ethnic origins, by province and territory (2006 Census) (Quebec)* (<http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/demo26f-eng.htm>, 16. 3. 2014).

Statistics Canada (2013a). *Gross domestic product, expenditure-based, by province and territory* (<http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/econ15-eng.htm>, 15. 3. 2014).

Statistics Canada (2013b). *Population by home language, by province and territory (2011 Census) (Quebec, Ontario, Manitoba, Saskatchewan)* (<http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/demo61b-eng.htm>, 16. 3. 2014).

Statistics Canada (2013c). *Population by year, by province and territory* (<http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/demo02a-eng.htm>, 14. 3. 2014).

Statistics Canada (2013d). *Postsecondary graduates by institution type, province and sex (Both sexes)* (<http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/educ69a-eng.htm>, 18. 3. 2014).

Statistics Canada (2014). *Private and public capital expenditures* (<http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/econ17-eng.htm>, 20. 3. 2014).

The New York Times (2012). *Separatist Victory, but Not Separation* (http://www.nytimes.com/2012/09/10/opinion/separatist-victory-in-quebec-but-not-separation.html?_r=2&%29&, 27. 3. 2014).

The World Bank (2014). *GDP per capita (current US\$)* (http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries?order=wbapi_data_value_2012%20wbapi_data_value%20wbapi_data_value-last&sort=asc&display=default, 18. 3. 2014).

Youtube (2012). *Angryphone - The Struggle for Canada in Quebec - Part 5 (Full)* (<http://www.youtube.com/watch?v=lpFYYGRSbFs>, 16. 12. 2013).

Knižní publikace

Bélanger, É. – Nadeau, R. (2011). The Bloc Québécois: Capsized by the Orange Wave. In: Pammett, H. J. – Dornan, Ch., *The Canadian Federal Election of 2011* (Canada: Dundurn), s. 111 – 137.

Bernier, L. (2001). The Beleaguered State: Québec at the End of the 1990s. In: Brownsey, K. – Howlett, M., *The Provincial State in Canada* (Canada: University of Toronto Press), s. 139 – 161.

Malcolmson, P. – Myers, R. (2009). *The Canadian Regime* (Canada: University of Toronto Press).

McRoberts, K. (2007). Québec: Province, Nation or Distinct Society? In: Whittington, S. M. – Williams, G., *Canadian Politics in the 21st Century* (Canada: Nelson College Indigenous), s. 312 – 339.

Noël, A. (2010). Canadian Federalism. Quebec. In: Courtney, C. J. – Smith, E. D., *The Oxford Handbook of Canadian Politics* (London: Oxford University Press), s. 92 – 108.

Rovná, L. (2000). *Dějiny Kanady* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Resumé

This thesis is dealing with québec separatism and it's goal is to clarify why it's been on decline since the late 1990s. The separatist agenda has been a part of Québec politics since late 1960s when the first nationalist party Parti Québécois was established. As the province transforms itself into a modern society during the 1960s in a proces called „Quiet Revolution“ it's debt rises quickly but so does the economy.

The Québécoise fell under the impression that independent province would accomodate their needs and demands better than federal government ever could. These efforts culminated in the independence referendum in 1980 held by Parti Québécois. However, this very first referendum reflected the wish of majority (although slight one) to remain a part of Canada. This lack of success was followed by another body blow - the unilateral repatriation of constitution, which definitely acknowledged Québec as a province like others without admitting it's status of distinct society.

The later collapse of Meech Lake Accords in late 1980s and the estabilishment of federal party officialy supporting separation - Bloc Québécois - fueled the separatism agenda once more. The support for independence was at it's highest level ever. Parti Québécois promised to hold second referendum which was carried out in 1995. Despite the result being very close, majority voted no.

Moreover, in 1997 the Supreme Court denied the right of whichever province to unilateraly declare independence. Still Francophones needed to have a right to freely choose whether they wanted to be part of Canada or not. The only way was to hold referendum in which the clear majority would say yes to independence. What exactly is this „clear majority“ was specified in Clarity Act which was adopted in 2003. This was again perceived as a defeat in Québec.

After this we can see the slow but constant decline of québec separatism. Besides, the province's debt was in it's highest level, the expenditure were unsustainable in a long term. But constitutional and economical reasons are not the only ones standing behind the relatively recent decline of support for separation.

Demographic and political changes such as aging population and the sudden rise of NDP had no less than significant influence as well. We can see that both Parti Québécois and Bloc Québécois are lacking charismatic and competent leaders.

Another factor which contributed to lack of support for independence is the transformation of Québec to high-tech and industrial province. The government needs to lure

new foreign investors and encourage their spending. Universities became prestigious and nowadays attract more and more foreign students.

It is therefore undesirable for the sake of stable economic development to be independent country. And voters are aware of the impacts independence could have. This thesis therefore concentrates on economical, political as well as demographical factors which replaced the separatist activism with more pressing issues.